

Rynek stypendiów w Polsce

↘ raport 2006

Rynek stypendiów w Polsce

analiza na zlecenie Akademii Rozwoju Filantropii w Polsce

➤ raport 2006

Instytut Obsidian

Warszawa, październik 2006

moje.
stypendium

AKADEMIA ROZWOJU
FILANTROPII W POLSCE
Academy for the Development of Philanthropy in Poland

METRO Group
makro real- MediaMarkt SATURN

FUNDACJA
AGORY

SPIS TREŚCI

I	Kontekst badania.....	12
II	Cele badawcze projektu	12
III	Metodologia badań	12
IV	Wyniki	
	A. Potencjał edukacyjny Polaków.....	13
	B. Rynek stypendiów w Polsce	15
	C. Postawy uczniów i studentów wobec stypendiów	19
	D. Organizacje pozarządowe na rynku stypendiów w Polsce	23
V	Wnioski	33
VI	O Instytucie Obsidian	34

Akademia Rozwoju Filantropii w Polsce

ul. Marszałkowska 6/6, 00-590 Warszawa

tel. (022) 622 01 22, faks (022) 622 02 11

Dodatkowych informacji o programie „Moje Stypendium” udziela koordynator – Anna Torosiewicz:

e-mail: annat@filantropia.org.pl

www.mojestypendium.pl, www.filantropia.org.pl

Niniejszy raport został przygotowany przez Instytut Obsidian

na zlecenie Akademii Rozwoju Filantropii w Polsce

www.obsidian.pl

Współpraca: Anna Torosiewicz, Iwona Mostowska

Konsultacje: Paweł Łukasiak

Redakcja/korekta: Małgorzata Bakalarz

Projekt graficzny: rzeczyobrazkowe.pl / Marcin Kamiński, Michał Szperling

Druk: ARW Roband

Badanie i raport zostały sfinansowane w ramach programu „Moje Stypendium” – partnerskiego programu METRO Group, Fundacji Agory i Akademii Rozwoju Filantropii w Polsce.

Paweł Łukasiak

Prezes Zarządu – Akademia Rozwoju Filantropii w Polsce

„Moje Stypendium” to partnerski program Grupy METRO, Fundacji Agory i Akademii Rozwoju Filantropii w Polsce. Głównym celem programu jest wyrównywanie szans edukacyjnych

oraz motywowanie uczniów i studentów do dalszego rozwoju i pracy, a także popularyzacja idei stypendiów edukacyjnych w Polsce.

Pomysł programu powstał w odpowiedzi na liczne doświadczenia Akademii, która od wielu lat angażuje się we wspieranie organizacji i społeczności lokalnych poprzez oferowanie różnych programów, w tym programów stypendialnych. Z doświadczeń tych wynika, że trudności z równym dostępem do edukacji są jedną z głównych przyczyn wielu problemów, z jakimi zmagają się mieszkańcy małych miast i wsi.

W programie „Moje Stypendium” przyznawane są dotacje na programy Lokalnych Organizacji Stypendialnych (LOS), mających siedzibę w miejscowościach do 100 tys. mieszkańców. W tym roku komisja konkursowa dokonała wyboru 22 Lokalnych Organizacji Stypendialnych, którym zostały przyznane dotacje w łącznej wysokości 144 100 zł.

Zgodnie z regulaminem, każda LOS zobowiązana jest do przekazania na program stypendialny dodatkowej kwoty, stanowiącej równowartość otrzymanej dotacji. Taki system finansowania motywuje organizacje do pozyskiwania środków na realizację programu stypendialnego w społecznościach lokalnych oraz doskonalenia metod fundraisingowych. W ramach programu „Moje Stypendium” powstanie również portal www.mojestypendium.pl, który będzie narzędziem wyszukiwania odpowiedniego stypendium dla uczniów i studentów z całej Polski, a także miejscem porad dla tych, którzy chcieliby utworzyć i prowadzić programy stypendialne.

„Moje Stypendium” jest unikalnym programem łączącym finansowe wsparcie programów stypendialnych i działalność informacyjno-doradczą z badaniem dostępności edukacji, w szczególności na poziomie lokalnym.

Pierwsze w Polsce badanie rynku stypendiów

Należy bowiem przyznać, że rynek stypendiów obecnie bardzo dynamicznie się rozwija. Wartość stypendiów w Polsce, które są przeznaczane wyłącznie na potrzeby uczniów i studentów, wynosi kilka miliardów złotych rocznie.

Celem przyznawania stypendiów jest wyrównywanie szans osób w trudnej sytuacji materialnej, promowanie dobrych wyników w nauce oraz pobudzanie do rozwijania talentów zarówno artystycznych i naukowych, jak i sportowych.

Czy ta szeroka oferta zaspokaja istniejące potrzeby? Czy trafia do najbardziej potrzebujących? Czy wysokość stypendiów jest adekwatna do realnych potrzeb uczniów i studentów? Niniejszy raport powstał, by odpowiedzieć na te pytania. Został zamówiony w celu dokładnego zbadania rynku stypendiów w Polsce, jego dostępności i efektywności.

Pragnę podziękować Instytutowi Obsidian za przeprowadzenie profesjonalnego badania, a także wszystkim organizacjom, które przyczyniły się do powstania niniejszego raportu, udostępniając bazy danych organizacji stypendialnych (Stowarzyszenie Klon/Jawor, Fundacja Edukacyjna Przedsiębiorczości, Fundacja im. Stefana Batorego) oraz organizacjom, które wzięły udział w przeprowadzonym badaniu.

Anna Giza-Poleszczuk
Instytut Socjologii UW

W Polsce, począwszy od roku 1989, dokonuje się prawdziwa rewolucja edukacyjna: coraz więcej młodzieży nie tylko docenia wartość wykształcenia, ale także podejmuje studia. Choć nakłady na wykształcenie pozostają

w Polsce nieodmiennie niskie, wskaźniki „skolaryzacji” na poziomie wykształcenia wyższego (procent młodych ludzi w wieku 19-25, którzy są na studiach) należą do najwyższych w Europie. Należy podkreślić, że ten dynamiczny wzrost* Polska zawdzięcza przede wszystkim wysiłkowi samych zainteresowanych oraz ich rodziców: znacząca liczba młodzieży kształci się na płatnych studiach, finansując je z budżetu domowego. Aspiracje edukacyjne, w połączeniu ze wzrastającym zróżnicowaniem sytuacji materialnej młodzieży – stwarzają idealne, można by rzec, warunki oraz silne zapotrzebowanie na dobrą, przemyślaną strategię rozwoju programów stypendialnych. Z jednej bowiem strony, stypendia mogą stanowić narzędzie wyrównywania szans edukacyjnych; z drugiej – mogą stworzyć system „zachęt”, wspierających motywację młodzieży pracowitej i uzdolnionej.

Zgromadzone w raporcie dane, pozwalające bliżej przyrzeć się programom stypendialnym w Polsce, są naprawdę zaskakujące.

Po pierwsze, w stypendia „inwestowane” są w sumie (w skali kraju) duże kwoty, a dominującą strategią jest ich rozpraszanie między beneficjentów. W konsekwencji odnosi się wrażenie, że pieniądze przeznaczane na stypendia nie „pracują”: często traktowane są jako dodatek do budżetu. W badaniach jakościowych znalazł się beneficjent, któremu przyznano tak niskie świadczenie, że nawet go nie odebrał. Naturalnie, beneficjenci są zróżnicowani – dla jednego 100 złotych to duża kwota, a dla innego niewielka. Wydaje się jednak, że wartość i moc

przyznawanych kwot nie są wystarczająco przemyślane. W efekcie programy stypendialne wydają się być mało skuteczne w swojej zasadniczej funkcji dawania szans na dobrą edukację, a nie jedynie – poprawy jakości życia.

Po drugie, stypendia są – szczególnie w świadomości uczniów szkół średnich – rodzajem państwowego świadczenia „z automatu” (cytat z badania jakościowego). Uczniowie nie „ubiegają się” o stypendia – co zawiera element wysiłku, mobilizacji, a nawet walki: oni je „dołączają”, kiedy im się należy. I to do instytucji – szkoły, kuratorium – należy monitorowanie osiągnięć ucznia, a następnie przyznanie mu stypendium i zawiadomienie go o tym. Bardziej aktywną i samodzielną postawę mają studenci; ale i stypendia, o które mogą się starać, są naprawdę atrakcyjne. W badaniach jakościowych studenci wskazywali na stypendia zagraniczne, oznaczające szansę na wyjazd i poznanie innego kraju, czy na prestiżowe stypendia, które można wpisać sobie do życiorysu.

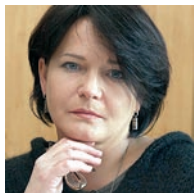
Po trzecie, wśród beneficjentów programów stypendialnych zdecydowaną przewagę mają studenci; kwoty, które trafiają do licealistów, gimnazjalistów czy uczniów szkół podstawowych są znacząco niższe w liczbach bezwzględnych, nie wspominając już o kwocie w przeliczeniu „na głowę” potencjalnego beneficjenta. Jednocześnie jest rzeczą oczywistą, że na studiach jest już po prostu za późno na wyrównywanie szans edukacyjnych: prawdziwym rozdrożem edukacyjnym jest gimnazjum i wybór kolejnej szkoły. Dlatego zdecydowanie więcej uwagi powinno się poświęcić dzieciom młodszych.

Po czwarte wreszcie, organizacje pozarządowe są zupełnie niedocenianym partnerem programów stypendialnych. Potencjalni beneficjenci ich nie znają – a nawet nie mają świadomości, że stypendia przyznają nie tylko „państwowe” instytucje. Kwoty, które mają do dyspozycji organizacje, są relatywnie niewielkie w porównaniu z miliardami przepływającymi przez wyższe uczelnie i sa-

* Od 11% studiujących w grupie wiekowej 19-25 w roku 1989, do 51% – w roku akademickim 2005/2006.

morządy. Powstanie portalu informacyjnego, w którym młodzi ludzie będą mogli dowiedzieć się wszystkiego o stypendiach, jest po prostu koniecznością.

Problem stypendiów nie leży w pieniądzu. Tych, jak się wydaje, jest całkiem sporo. Rzecz leży w braku przemyślanej strategii takiego sprofilowania programów stypendialnych, żeby pieniądze w nie inwestowane przynosiły realne, zauważalne efekty: tak dla samych zainteresowanych, jak dla spójności społecznej. Nie można też traktować stypendiów jako substytutu efektywnej polityki społecznej.

Hanna Palska

Prorektor ds. studenckich – Collegium Civitas

Raport jest cennym przykładem działania organizacji pozarządowej, która nie tylko sama wzbogaca system stypendialny, ale – niezależnie od zachowań głównych aktorów rynku stypendialnego – próbuje przede wszystkim nie tyle wskazywać słabości, co proponować nowe zadania, w tym dla siebie. Tymczasem raport trzeba dedykować w pierwszym rzędzie partiom politycznym, które w swych programach unikają zajęcia jednoznacznego stanowiska w sprawie wdrażania w życie art. 70 Konstytucji RP. W następstwie tego władza publiczna ogranicza się w danym roku tylko do roli głównego dystrybutora bieżących środków finansowych. O swym konstytucyjnym zobowiązaniu do pełnienia roli architekta systemu tej pomocy przypomina sobie w nieregularnych cyklach wieloletnich.

Problem równego dostępu do wykształcenia – w tym poprzez system stypendialny – rozstrzygany jest w ramach wysoce złożonego systemu prawnego. Decyzje o wysokości dotacji podejmowane są corocznie w ramach budżetu państwa, z uwzględnieniem środków Unii Europejskiej. Jednak o faktycznych rozmiarach i zasadach

przyznawania konkretnych stypendiów decydują przepisy innych ustaw, obowiązujących czasem od lat. W odczuciu studentów nowelizacja przepisów stypendialnych następuje rzadziej niż zmiany w zakresie dochodów i świadczeń społecznych. Natomiast w odczuciu niektórych rodziców dzisiejszych uczniów i studentów – relatywna wartość poszczególnych form pomocy stypendialnej udzielanej przez szkoły wyższe odbiega od warunków, w których ci rodzice studiowali. Rzecz jasna, dziś studiuje znacznie większa liczba studentów. Nakłady państwa są wyższe i nadal rosną. Zagrożeniom – o których poniżej – jednak to nie zapobiega. Chodzi też o to, aby środki na stypendia rosły także w warunkach zmniejszającej się w perspektywie liczby studentów. I by dostosowywać sukcesywnie zasady ich przyznawania do zmieniającej się sytuacji. W tym kontekście dziwić może proporcjonalnie niewielki (5%) udział finansowania stypendiów studenckich ze środków UE. Czyli z krajów, do których „eksportujemy” corocznie „kwalifikacje” na poziomie wykształcenia wyższego, których wartość w przeliczeniu na środki budżetowe niezbędne do ich „wytworzenia” na pewno da się oszacować... Z drugiej strony docenić trzeba przeważający udział środków z tego źródła w finansowaniu stypendiów uczniowskich. W rezultacie oznacza to jednak, że UE silniej dofinansuje stypendia w szkołach wiejskich, niż MEN w odniesieniu do wszystkich innych szkół. Również wysiłek własny władz samorządowych – zwłaszcza w podejmowaniu współpracy z trzecim sektorem – nie wydaje się znaczący.

Niezależnie od akcentowania kwestii rozmiarów pomocy stypendialnej, cenne jest podkreślenie szerszego społecznego kontekstu, w którym temat ten podnosimy. Polityka stypendialna nie zastąpi polityki społecznej, a nawet tylko socjalnej, w skali kraju. To zapewne nie w tym właśnie obszarze powinniśmy zasadniczo niwelować zjawiska biedy, manifestującej swą dotkliwość na tle rzadko spotykanych w Europie nierówności społecznych. Ale sukces ilościowy (co trzeci student sty-

pendystą) wydaje się wołać, wzorem praktyki pomocy stypendialnej organizacji pozarządowych, o poważniejsze uwzględnienie kryteriów dochodowych, rzeczywistej sytuacji materialnej stypendystów. Nie ma absolutnych kryteriów, które pozwolą zweryfikować prawidłowość zjawiska charakteryzującego się tym, że poziom stypendiów naukowych jest wyższy niż socjalnych, choć zgodnie z prawem o szkolnictwie wyższym strumienie środków na oba te cele powinny być zbliżone. Wydaje się jednak, że koncentracja na celach jakościowych, a nie ilościowych w zakresie obu tych rodzajów stypendiów odpowiadała by chyba kryterium sprawiedliwości i zarazem kryterium efektywności.

Stwierdzony w badaniu ogromny potencjał edukacyjny Polaków, a także wzrost rangi wykształcenia jako wartości w życiu, traktować trzeba – z jednej strony – pozytywnie, jako poważny *handicap* do zrównywania nie tylko szans, ale i realnej pozycji konkurencyjnej polskich absolwentów na europejskim rynku pracy, w tym zwłaszcza poprzez pracę w instytucjach i przedsiębiorstwach działających w Polsce. Może on być jednak także postrzegany jako poważny sygnał ostrzegawczy, zwłaszcza w kontekście zdolności rodzin do finansowania aspiracji edukacyjnych oraz rozmiarów i wydolności systemu stypendialnego – ostrzegający przed poczuciem zawodu i apatii, obywatelskiego wycofania oraz ucieczki w szare strefy i emigrację.

Wnioski raportu są słuszne i godne poparcia. Trzeba wpływać nie tylko na strumienie finansowe, na różnicowanie form stypendiów, ale i na postawy rodziców oraz samych uczniów i studentów, na rozwój systemu informacji, a wreszcie, także na wykorzystanie – jak słusznie stwierdzają autorzy raportu – nieograniczonych możliwości rozwoju rynku stypendialnego.

Jarosław Gowin

Rektor Wyższej Szkoły Europejskiej im. ks. J. Tischnera

Raport, który trafią do rąk Czytelników za sprawą Akademii Rozwoju Filantropii, dotyczy jednego z najważniejszych, a zarazem najbardziej zaniedbanego problemu dzisiejszej Polski. Żyjemy

w społeczeństwie wiedzy, dlatego przyszłe szanse polskiej młodzieży na rynku pracy (zarówno krajowym, jak i globalnym) zależą przede wszystkim od poziomu jej wykształcenia. Ta prosta prawda od dawna przebiła się do świadomości rodziców i to głównie ich ogromnemu zaangażowaniu zawdzięczamy wielki boom edukacyjny ostatnich kilkunastu lat. Obejmuje on przede wszystkim szkolnictwo wyższe i dokonał się za sprawą paruset prywatnych uczelni, gdzie mogą studiować ci, dla których zabrakło miejsca na uczelniach państwowych. Ale to pozytywne zjawisko ma swoje ciemne strony. Nauka w prywatnych szkołach wyższych jest płatna, a ponieważ – jak pokazują liczne badania – trafia do nich głównie młodzież z rodzin mniej zamożnych, zdobycie przez nią wykształcenia wiąże się często z wyrzeczeniem ze strony całej rodziny. Co gorsza, większość uczelni prywatnych kształci na poziomie niższym od (skądinąd też niewygórowanego) poziomu uczelni państwowych. W ten sposób biedni karani są potrójnie: płacą za swoją edukację, dokładają się do bezpłatnej edukacji swych kolegów z uczelni państwowych (gdzie – statystycznie rzecz biorąc – dominuje młodzież z zamożnych rodzin wielkomiejskich), a do tego otrzymują dużo gorsze wykształcenie. Wszystko to zaś dokonuje się w majestacie, pełnego hipokryzji, konstytucyjnego zapisu o bezpłatnym charakterze edukacji...

Podobna niesprawiedliwość panuje na poziomie edukacji szkolnej. Niezamożna młodzież ze wsi czy małych miast ma nieporównanie trudniejszy start w przyszłe życie zawodowe, niż ich uprzywilejowani rówieśnicy z bogatszych rodzin. W tej sytuacji szansą dla zdolnej młodzieży

wywodzącej się z pierwszej spośród wzmiankowanych grup, może być odpowiednio rozbudowany i precyzyjnie przemyślany system stypendialny. Niestety, obraz wyłaniający się z niniejszego raportu nie nastroja optymistycznie. Co prawda, państwo łoży na stypendia coraz większe kwoty, ale – po pierwsze – są one ciągle o wiele za małe (a nie musiałyby być, bo przeznaczyć na nie można fundusze europejskie!), po drugie zaś – rozdzielane są one w sposób nieefektywny (za duże rozproszenie powoduje, że wysokość stypendiów często jest zbyt niska, by realnie pomóc w zdobyciu wykształcenia) oraz bez odpowiedniej akcji promocyjnej (przez co nie trafiają do wielu potrzebujących).

Obserwując od roku to, co dzieje się w polskim parlamencie, wątpię, by skuteczność funkcjonowania państwa (w zakresie stypendiów i nie tylko) mogła w najbliższych latach znacząco wzrosnąć. W tej sytuacji do działania przystąpić muszą organizacje pozarządowe. Już teraz jest tak, że gdziekolwiek w Polsce dzieje się coś dobrego, na ogół stoi za tym grupa czy grupy ludzi dobrej woli, skupionych w jakimś stowarzyszeniu czy fundacji. W poprzednich latach koncentrowały się one jednak na niesieniu pomocy charytatywnej. Dopiero od niedawna coraz liczniejsze z nich wkraczają również w segment pomocy stypendialnej.

Jednak ich działalność – zawsze pożyteczna, niezależnie od tego, czy beneficjentami są dziesiątki, czy też tysiące młodych osób – może przynieść skutek znaczący w skali kraju pod warunkiem, że uda się im zachęcić do współpracy dwa niezwykle ważne środowiska. Pierwszym są samorządy, drugim – świat biznesu. Z ustaleń raportu wynika, że aktywność samorządów na rynku stypendialnym jest zdecydowanie zbyt mała. W tej sytuacji być może najpotrzebniejszym działaniem stymulującym rozwój systemu stypendialnego jest podjęcie w kręgach samorządowców szerokiej akcji promującej znaczenie pomocy edukacyjnej.

Niestety, raport nie podejmuje kwestii zaangażowania (lub jego braku) ze strony przedsiębiorców. Można się jedynie domyślać, że większość środków, jakimi na stypendia dysponują organizacje pozarządowe, pochodzi z donacji ludzi biznesu. Wydaje się jednak, że na styku drugiego i trzeciego sektora tkwi wielka, ciągle niewykorzystana szansa. Z moich własnych doświadczeń (w Wyższej Szkole Europejskiej im. ks. Józefa Tischnera od początku istnieje fundusz stypendialny pochodzący z prywatnych donacji) wynika, że wśród polskich przedsiębiorców coraz popularniejsza staje się idea *Corporate Social Responsibility*. Rozpowszechnia się także potrzeba dzielenia się z innymi owocami swojej pracy. Ta grupa darczyńców jest jednak szczególnie wymagająca. Oczekuje ze strony instytucji starających się o darowiznę wysokiego poziomu profesjonalizmu, który zagwarantuje, że środki trafią do właściwych adresatów.

Dlatego konieczne są działania dwójakiego rodzaju: z jednej strony, dalsze propagowanie idei społecznej odpowiedzialności biznesu, z drugiej – systematyczne podnoszenie jakości funkcjonowania ze strony grantobiorców. Jednym z przykładów takiego profesjonalnego podejścia może być troska o wyrazisty profil poszczególnych systemów stypendialnych, wręcz o ich niepowtarzalny charakter, który będzie nobilitacją dla stypendystów i rękojmią wysokich osiągnięć naukowych. Jak dotąd istnieje bardzo niewiele funduszy stypendialnych, które spełniają tę rolę. W taki właśnie sposób projektujemy na naszej uczelni system stypendialny, wiążąc go z osobą i filozofią ks. Tischnera. Podobnie pomyślana została, ciesząca się coraz większym prestiżem, nagroda im. Lesława Pagi. Równie ważne dla właściwego oddziaływania stypendium jest powiązanie go z obowiązkiem działania na rzecz szkoły, uczelni czy wspólnoty lokalnej. Łańcuch dobra nie powinien bowiem kończyć się na dzisiejszych stypendystach. To oni mają być posłańcami dobra dla następnego pokolenia.

I. Kontekst badania

W dniach 15.08-15.09 Instytut Obsidian zrealizował badanie na temat rynku stypendiów w Polsce, na zlecenie Akademii Rozwoju Filantropii w Polsce.

Badania nad rynkiem programów stypendialnych w Polsce z elementami ewaluacji ich efektywności, to jedno z działań podjętych w ramach programu „Moje Stypendium”. Program ten jest prowadzony przez Akademię Rozwoju Filantropii w Polsce wraz z grupą Metro oraz Fundacją Agory.

W ramach programu „Moje Stypendium”, lokalne organizacje stypendialne (fundacje i stowarzyszenia prowadzące programy stypendialne, działające na terenie wsi oraz miasta do 100 tysięcy mieszkańców) mogą ubiegać się o dofinansowanie programów stypendialnych adresowanych do uczniów szkół ponadgimnazjalnych i studentów na rok szkolny 2006/2007.

Główne cele programu to:

- ✦ wyrównywanie szans edukacyjnych;
- ✦ motywowanie uczniów i studentów do dalszego rozwoju i pracy;
- ✦ popularyzacja idei stypendiów edukacyjnych w Polsce.

II. Cele badawcze projektu

1. Rozpoznanie rynku stypendiów w Polsce → zdobycie podstawowych informacji dotyczących „popytu” i „podaży” stypendiów, w tym:

- ✦ wielkości rynku stypendiów i jego dynamiki;
- ✦ źródeł finansowania stypendiów;
- ✦ profilu programów stypendialnych, zasad ich przyznawania oraz profilu beneficjentów, do których są one adresowane;
- ✦ wysokości oraz form przyznawanych stypendiów;
- ✦ częstotliwości przyznawania stypendiów;
- ✦ procedur (np. wymaganych dokumentów) oraz kryteriów przyznawania stypendiów.

2. Zdobycie informacji o organizacjach pozarządowych zajmujących się przyznawaniem stypendiów.

3. Badanie grup docelowych (beneficjentów) → zdobycie podstawowych informacji o „popycie” na stypendia:

- ✦ *Powszechność* – jaki odsetek młodzieży w wieku od 15 do 25 lat kiedykolwiek korzystał ze stypendium.
- ✦ *Świadomość* – jaki odsetek potencjalnych beneficjentów wie o istnieniu różnych programów stypendialnych.
- ✦ *Kompetencja* – jaki odsetek młodzieży wie, gdzie i w jaki sposób można ubiegać się o stypendium.
- ✦ *Potencjał* – jaki odsetek potencjalnych beneficjentów chce skorzystać ze stypendium.

III. Metodologia badań

W zależności od celu badawczego, zastosowano adekwatne metodologie badawcze:

- ✦ **Desk Research**
  - Analiza i interpretacja danych zastanych.
- ✦ **CATI** (*Computer Assisted Telephone Interviews*)
  - Wywiady telefoniczne – beneficjenci i beneficjenci potencjalni, ogólnopolska reprezentatywna próba młodzieży uczącej się, w wieku 15-25 lat, N= 200.
- ✦ **CAWI** (*Computer Assisted Web Interviews*)
  - Ankieta internetowa – instytucje prowadzące programy stypendialne (wybrane instytucje z dostarczonej przez Klienta bazy danych, N=80) oraz beneficjenci (młodzież ucząca się, w wieku 15-25 lat, która na przestrzeni ostatnich dwóch lat miała/ma stypendium, N=100).
- ✦ **FGI** (*Focus Group Interviews*)
  - Zogniskowane wywiady grupowe – beneficjenci i beneficjenci potencjalni (dwie grupy focusowe: młodzież ucząca się, w wieku 15-19 lat oraz 20-25 lat, w każdej z grup połowa badanych ma/miała stypendium na przestrzeni dwóch ostatnich lat, połowa nigdy nie miała stypendium).

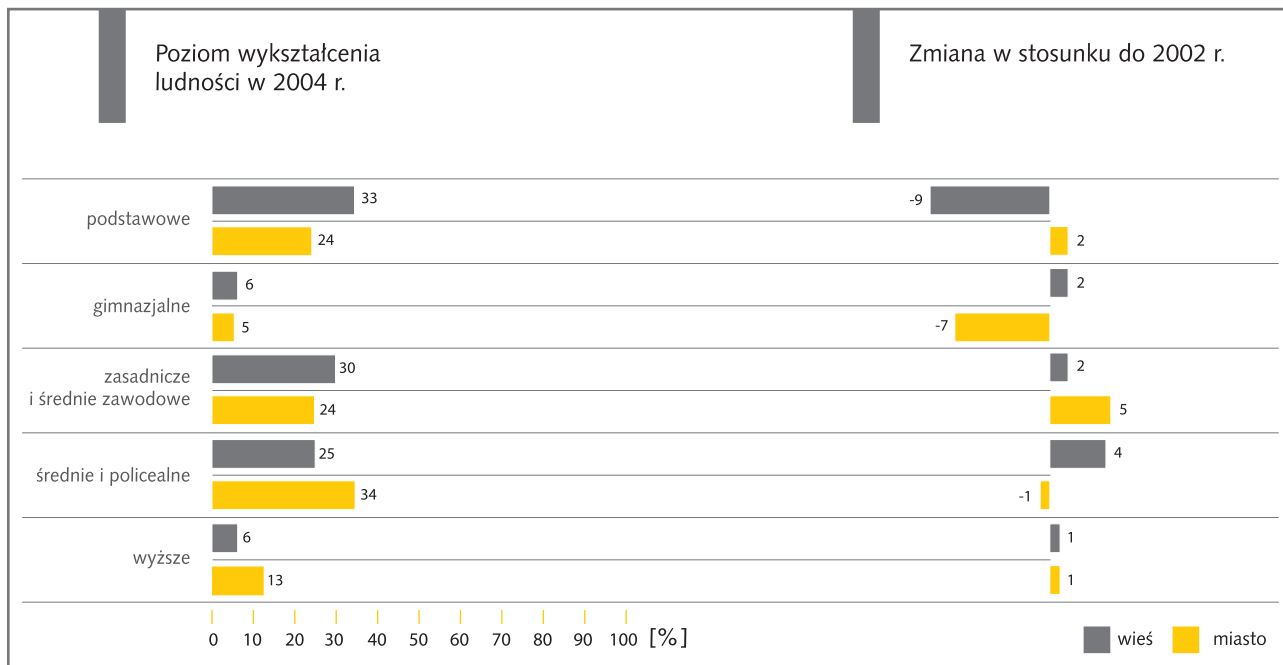
IV. Wyniki

A. Potencjał edukacyjny Polaków

Według Narodowego Spisu Powszechnego¹, 9,9% (ok. 3,2 mln) Polaków ma wyższe wykształcenie. Jest to wysoki wynik, zwłaszcza biorąc pod uwagę fakt, że czternaście lat wcześniej takie wykształcenie miało tylko 6,5% (1,8 mln) Polaków². Ten duży wzrost świadczy o ogromnym potencjale edukacyjnym obywateli naszego kraju, a także o podniesieniu rangi wykształcenia jako wartości w życiu. Z roku na rok coraz więcej osób chce się kształcić i zdobywać dodatkowe kwalifikacje. Wykształcenie jest dziś niezbędne, (choć nie – wystarczają-

ce) by uniknąć bezrobocia; jest także szansą na wyższe zarobki, czy zdobycie ciekawego, interesującego zawodu. O możliwościach, jakie daje dyplom wyższej uczelni, wiedzą zarówno rodzice (w 2004 roku 74% z nich chciało wykształcenia wyższego dla córki, a 68% dla syna³) jak i dzieci, wśród których blisko 80% deklaruje, że za 10-15 lat będzie miało wyższe wykształcenie.⁴

Zauważalny jest bardzo wyraźny trend proedukacyjny, stale rośnie liczba uczniów i studentów w polskich szkołach i uczelniach. Przybywa ofert edukacyjnych nie tylko w aglomeracjach wielkomiejskich, ale również w mniejszych miastach. Rozwija się bardzo dynamicznie oferta uczelni prywatnych.

¹ Narodowy Spis Powszechny 2002

² CBOS 2004

³ CBOS 2004

⁴ GUS 2004

Poziom wykształcenia różnicuje się w zależności od miejsca zamieszkania. Na wsi największy odsetek osób posiada wykształcenie podstawowe (33%); następnie w kolejności jest wykształcenie zasadnicze i średnie zawodowe (30%), oraz średnie i policealne (25%); wykształceniem wyższym legitymuje się tylko 6% ludności wiejskiej. W miastach odsetek osób z wykształceniem podstawowym oraz zasadniczym zawodowym jest niższy (w obu grupach po 24%), natomiast wyższe wykształcenie ma ponad dwa razy więcej mieszkańców miast (13%) niż wsi.

Pomimo tego, że poziom wykształcenia ludności wiejskiej jest niższy niż miejskiej, to podnosi się on dużo szybciej na wsi niż w mieście.

Edukacja dzieci wiąże się jednak z poważnymi kosztami, które nie każda rodzina jest w stanie ponieść. Średni wydatek rodzica związany z rozpoczęciem roku szkolnego przez jedno dziecko, to w 2005 roku kwota **483 zł** (91 zł więcej niż w 1999 roku i 50 zł więcej niż w roku 2004⁵). Wyprawka szkolna to tylko początek corocznych wydatków, z czasem dochodzą koszty kolejnych podręczników, korepetycji, zajęć dodatkowych. Na wsi tylko 14% rodziców deklarowało, że w roku 2005/2006 ich dzieci będą uczęszczać na dodatkowe kursy/zajęcia (wobec 45% rodziców z miast powyżej 100 tys. mieszkańców⁶).

Tylko 4% polskich rodzin nie musi na niczym oszczędzać. Zdecydowanej większości (85%) trudno lub bardzo trudno jest „związać koniec z końcem” przy obecnych dochodach⁷. Na zróżnicowanie wysokości dochodów gospodarstw domowych wpływa nie tylko wielkość miejsca zamieszkania, ale także region. Najwyższy w Polsce poziom bezrobocia (25%) oraz relatywnie najniższy dochód na osobę w rodzinie (625 zł) występuje w województwie warmińsko-mazurskim⁸. Tam też rodzicom najtrudniej jest wykształcić dzieci: młodzież, która po ukończeniu szkoły średniej nie kontynuowała w roku 2005/2006 nauki, najczęściej zamieszkuje **wsie** na terenie wojewódz-

stwa **warmińsko-mazurskiego** (ponad 17% wszystkich gospodarstw tego regionu)⁹.

Wykształcenie nigdy wcześniej nie było tak pożądane, a jego wartość tak doceniona. Chęć kształcenia deklarują prawie wszyscy Polacy, bez względu na miejsce zamieszkania czy poziom dochodów. Obserwujemy zatem dynamiczny wzrost poziomu wykształcenia polskiego społeczeństwa, w tym, co warto podkreślić – mieszkańców polskiej wsi.

Podsumowanie

■ Zapotrzebowanie na pomoc stypendialną w Polsce rośnie – Polacy poznali wartość wykształcenia. Coraz więcej młodych osób w całym kraju kształci się i deklaruje chęć kontynuacji nauki. Największy przyrost wykształcenia obserwujemy wśród mieszkańców małych miejscowości i wsi. Dla wielu polskich rodzin umożliwienie dzieciom zdobycia wykształcenia to duże obciążenie finansowe i nie wszyscy mogą temu wyzwaniu podołać. Dotyczy to przede wszystkim regionów biednych, w których aspiracje rodziców zderzają się z ich możliwościami finansowymi. Trzeba zauważyć, że pomoc stypendialna to niezbędny warunek do podniesienia poziomu wykształcenia młodzieży z tych regionów. ■

⁵ CBOS 2005

⁶ CBOS 2005

⁷ Diagnoza społeczna 2005

⁸ GUS 2005

⁹ Diagnoza społeczna 2005

B. Rynek stypendiów w Polsce

Wartość stypendiów w Polsce, przeznaczanych wyłącznie na potrzeby uczniów i studentów, wynosi kilka miliardów złotych rocznie. Oferta dostępna na rynku stypendialnym jest bardzo szeroka i zróżnicowana. Fundatorem stypendium może być niemal każda instytucja/podmiot, która posiada ku temu odpowiednie środki finansowe. Tylko niektóre przykłady takich instytucji to: Unia Europejska, instytucje rządowe (ministerstwa, urzędy państwowe, kuratoria), instytucje finansowe (np. banki), organizacje społeczne (np. fundacje, stowarzyszenia), placówki edukacyjne (np. szkoły, uczelnie), firmy czy osoby prywatne. Stypendia kierowane są do rozmaitych grup młodzieży (np. do niepełnosprawnych, ubogich, uzdolnionych) i mogą przybierać różne formy (finansowe – najczęściej spotykane oraz rzeczowe, kursy/szkolenia/wyjazdy i inne).

Celem przyznawania stypendiów jest wyrównywanie szans osób w trudnej sytuacji materialnej, promowanie dobrych wyników w nauce oraz pobudzanie do rozwijania talentów artystycznych, naukowych oraz sportowych.

Zakres i forma pomocy stypendialnej dla studentów polskich uczelni, udzielanej przez szkoły wyższe, regulowana jest ustawą¹⁰. Na jej mocy studiująca młodzież może ubiegać się o:

1. **stypendium socjalne i mieszkaniowe**
wartość: od 90 do 130 zł miesięcznie;
2. **stypendium żywieniowe**
wartość: od 90 do 150 zł miesięcznie;
3. **zapomogę**
wartość: ustalana przez uczelnię;

4. **stypendium specjalne**
wartość: uzależniona od stopnia niepełnosprawności (odpowiednio: 120 zł, 240 zł, 310 zł miesięcznie);
5. **stypendium sportowe**
wartość: uzależniona od wyników sportowych. Może wynosić odpowiednio: 200 zł, 400 zł, 600 zł miesięcznie;
6. **stypendium za wyniki w nauce**
wartość: ustalana przez uczelnię, zależna od średniej ocen i niezmienna w ciągu roku akademickiego (zazwyczaj jest to 150-600 zł miesięcznie¹¹);
7. **stypendium Ministra za osiągnięcia sportowe**¹²
wartość: w roku 2005/2006 było to 1300 zł miesięcznie;
8. **stypendium Ministra za osiągnięcia naukowe**¹³
wartość: w roku 2005/2006 było to 1300 zł miesięcznie;
9. **stypendium Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego dla studentów uczelni artystycznych**¹⁴
wartość: stypendium jednorazowe, ustalane corocznie przez ministerstwo.

Uczniowie

Zakres i forma pomocy stypendialnej dla uczniów polskich szkół regulowana jest ustawą¹⁵; na jej mocy uczniowie mogą ubiegać się o:

1. **stypendium szkolne**
wartość: od 44,80 do 112 zł miesięcznie;
2. **zasilek szkolny**
wartość: 280 zł miesięcznie;

¹⁰ Na podstawie art. 186 ust. 1 ustawy z dnia 27 lipca 2005 r. Prawo o szkolnictwie wyższym (Dz. U. nr 164, poz. 1365 z późn.zm.)

¹¹ za: „Dziennik”, z dn. 29.09.2006 (nr 138/2006)

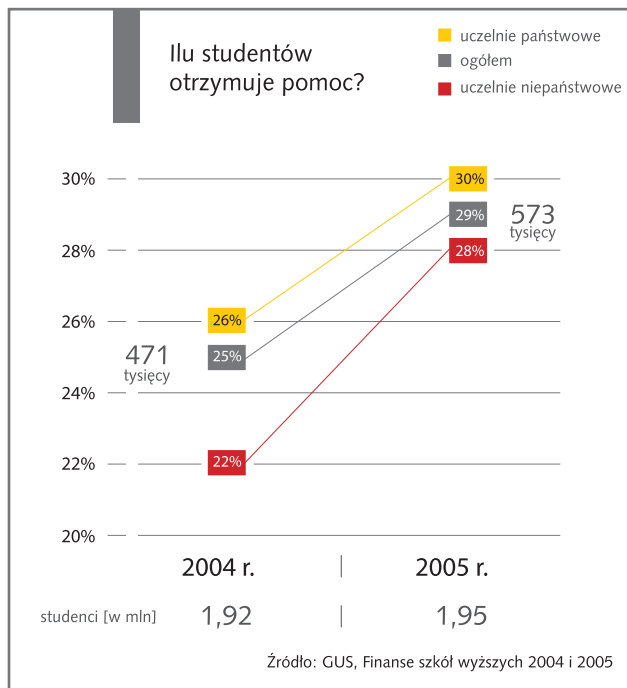
¹² za: „Dziennik”, dn. 29.09.2006. Podstawa prawna: Ustawa z dnia 27 lipca 2005 r. Prawo o szkolnictwie wyższym (Dz. U. nr 164, poz. 1365, z późn.zm.)

¹³ za: „Dziennik”, dn. 29.09.2006. Podstawa prawna: Ustawa z dnia 27 lipca 2005 r. Prawo o szkolnictwie wyższym (Dz. U. nr 164, poz. 1365, z późn.zm.)

¹⁴ Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego: <http://www.mkidn.gov.pl>

¹⁵ Na podstawie Ustawy z dnia 7 września 1991 r. O systemie oświaty (Dz. U. nr 256, poz. 2572, z późn.zm.)

3. stypendium za wyniki w nauce lub za osiągnięcia sportowe
wartość: zależna od średniej ocen, ustalana przez szkołę i niezmienna w ciągu roku szkolnego;
4. stypendium Prezesa Rady Ministrów¹⁶
wartość: 258 zł miesięcznie;
5. stypendium Ministra Edukacji Narodowej¹⁷
wartość: stypendium jednorazowe (w roku szkolnym 2002/2003 było to 3000 zł);
6. stypendia Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego¹⁸
wartość: stypendium jednorazowe (w roku szkolnym 2005/2006 było to 4200 zł).

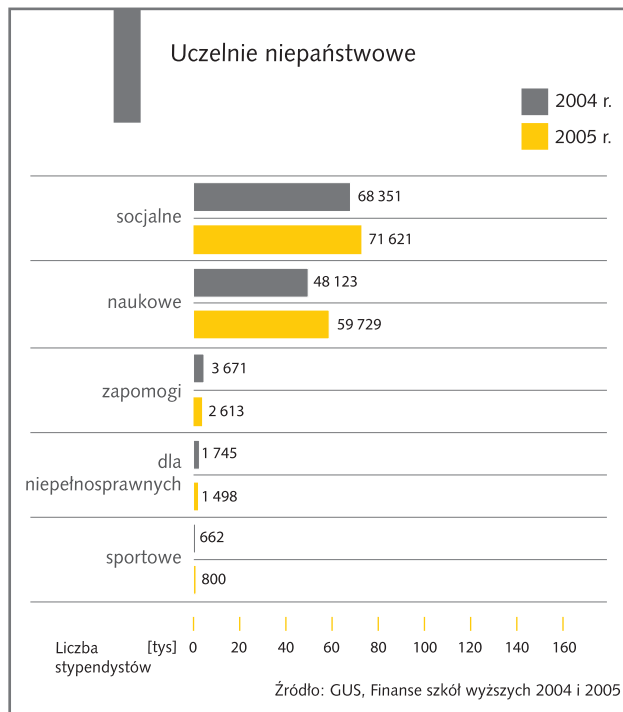
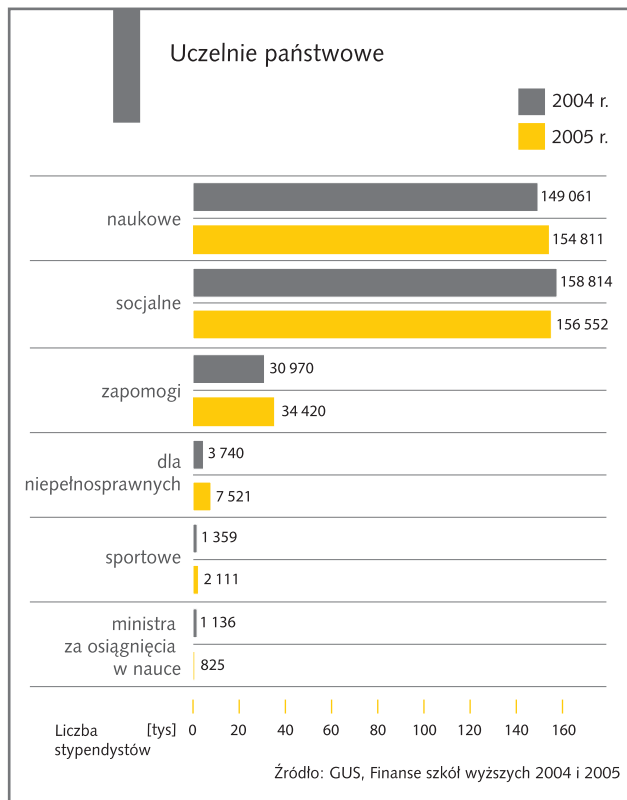

Każdego roku kilkaset tysięcy młodych ludzi korzysta ze stypendiów. W roku szkolnym 2005/2006 stypendia fundowane przez instytucje państwowe pobierało ponad 500 tysięcy osób. Z roku na rok liczba stypendystów systematycznie wzrasta – w roku szkolnym 2005/2006 przyznano na uczelniach wyższych o 100 000 stypendiów więcej niż w roku 2004/2005. Oznacza to, że co czwarty polski student w roku 2004 – a rok później już niemal co trzeci – dostawał stypendium.

¹⁶ Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 14 czerwca 2005 r. Na podst. art. 90k Ustawy z dnia 7 września 1991 r. O systemie oświaty (Dz. U. nr 256, poz. 2572, z późn.zm.).

¹⁷ http://www.liceum.pl/stypendia/ministra_edukacji.phtml

¹⁸ Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego: <http://www.mkidn.gov.pl>

Obecnie można mówić o swego rodzaju „powszechności” pomocy stypendialnej – obok studentów, również 12% uczniów w wieku 6-18 lat pobiera stypendium. W roku szkolnym 2005/2006 pomoc stypendialną z budżetu państwa otrzymywało 795 tysięcy uczniów – to o 248 tysięcy więcej niż przed rokiem.

Zdecydowana większość uczniów i studentów jest świadoma istnienia programów stypendialnych i możliwości ubiegania się o nie. Najczęściej przyznawane są stypendia socjalne i naukowe. Tych proporcji nie różnicuje typ

uczeln: na uczelniach niepaństwowych stypendia socjalne i naukowe są przyznawane niemal równie często, jak na uczelniach państwowych.

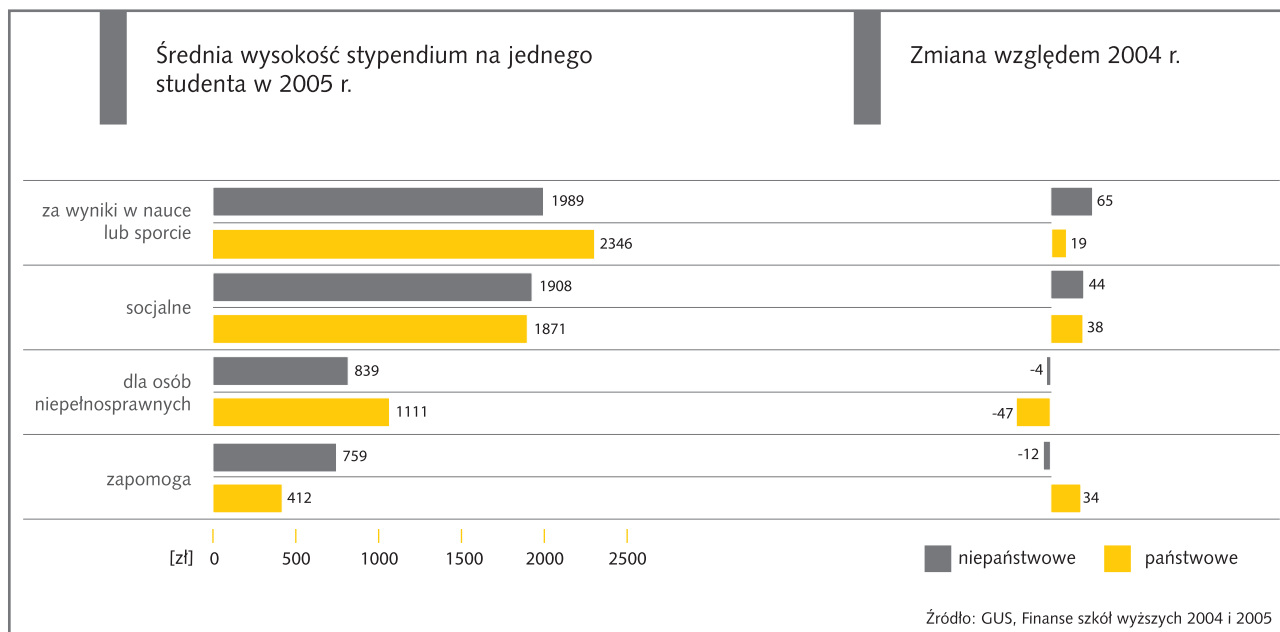
Jak już wspomniano, istnieje bardzo wiele różnorodnych źródeł finansowania stypendiów, dlatego też niemożliwe jest ich precyzyjne skatalogowanie i dokładne zsumowanie środków przeznaczanych na stypendia w skali kraju. Na potrzeby niniejszego opracowania, możemy wskazać dwóch najbardziej znaczących fundatorów instytucjonalnych oraz oszacować w przybliżeniu wielkość kwot przeznaczanych przez nich na stypendia. I tak, biorąc pod uwagę tylko stypendia z funduszy unijnych i budżetu państwa, można zauważyć, że ich łączna wartość w latach 2004-2006 przekroczyła trzy miliardy zł.

Uczelnie¹⁹:

Fundatorzy	Kwota	Opis
Unia Europejska	25 328 000 euro (100 552 000 zł)	Przyznane na pomoc studentom, w ramach programu wyrównywania szans na lata 2004-2006.
fundusz stypendialny uczelni wyższych	1 864 449 000 zł	Jest to kwota o 505 milionów większa, niż w roku 2004.
Razem	1 965 000 000 zł	

Szkoły²⁰:

Fundatorzy	Kwota	Opis
Unia Europejska	151 400 000 euro (601 58 000 zł)	Przyznane na stypendia dla uczniów ze wsi, w ramach programu wyrównywania szans na lata 2004-2006.
Ministerstwo Edukacji Narodowej	550 600 000 zł	Tylko na rok 2006. To kwota o 200 milionów większa niż w roku 2005.
Razem	1 151 658 000 zł	

Dane podane na stronie poprzedniej przedstawiają średnią wysokość stypendiów w skali roku akademickiego²¹. Najwyższe stypendia są przyznawane za wyniki w nauce. Średnia wartość stypendium naukowego dla studenta to 2 346 zł w skali roku (na rok 2005/2006) – miesięcznie²² jest to średnio 234 zł. Odpowiednio, średnia miesięczna wartość stypendium socjalnego wynosi 187 zł. Wartości te wzrosły w stosunku do roku 2004 średnio o 23% – w przypadku uczelni niepaństwowych – oraz średnio o 11% na uczelniach państwowych.

Podsumowanie

■ Fundusze na pomoc stypendialną przeznaczane w skali kraju to kilka miliardów złotych. Duże rozdrobnienie rynku (duża liczba przyznawanych stypendiów) powoduje, że do przeciętnego stypendysty trafia niewielka kwota, od kilkudziesięciu do kilkuset złotych miesięcznie. ■

¹⁹ GUS, Finanse szkół wyższych w 2004 i 2005

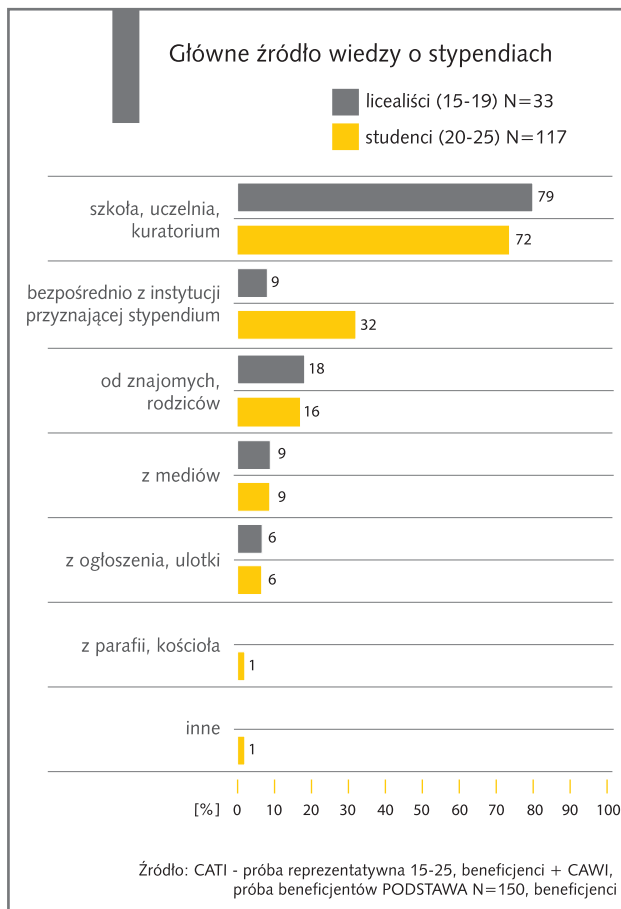
²⁰ MEN

²¹ Tylko dla uczelni wyższych. Lata 2004-2005.

²² Kwota w skali roku podzielona przez 10 miesięcy, czyli okres w jakim stypendium jest przyznawane.

C. Postawy uczniów i studentów wobec stypendiów

Młodzież ucząca się (w tym szczególnie studenci) jest dobrze poinformowana o możliwości otrzymywania stypendiów – szczególnie naukowych i socjalnych. Swoją wiedzę na ten temat młodzi ludzie czerpią przede wszystkim z instytucji oświatowych, tj. szkoły, uczelni, czy kuratorium (79% wskazań przez badanych uczniów

i 72% – przez studentów) oraz od znajomych (18% wskazań uczniowie i 16% – studenci) – większość badanych znała kogoś, kto pobiera stypendium. Ponadto studenci dość chętnie sami szukają informacji o stypendiach, np. w internecie.

Postawy uczniów

Bierność

Istnieją pewne różnice w postawach, jakie przejawiają wobec pomocy stypendialnej uczniowie oraz studenci.

Uczniowie pomimo tego, iż są świadomi możliwości ubiegania się o pomoc stypendialną („coś gdzieśyszeli”), z reguły nie poszukują jej aktywnie, a o szczegółach dowiadują się już tylko ci, którzy spełniają kryteria uzyskania stypendiów. Nikt nie interesuje się zdobyciem informacji o możliwościach stypendialnych „zawczasu”, np. podczas zmiany poziomu kształcenia (przejście z gimnazjum do szkoły ponadgimnazjalnej). Panuje przekonanie o pewnej „nieuchronności” otrzymania stypendium, pod warunkiem spełnienia konkretnych kryteriów, takich jak np. średnia ocen, czy dochody w rodzinie. To nauczyciele i wychowawcy sami informują ucznia o możliwości otrzymania stypendium, a ponadto dostarczają wszystkich niezbędnych szczegółów, w jaki sposób można je dostać. Często powoduje to, np., że uczeń otrzymuje pierwsze stypendium naukowe niejako „przypadkiem”, o możliwości jego uzyskania dowiadując się „przy okazji” osiągnięcia dobrych wyników w nauce. Kolejne stypendium naukowe jest już zazwyczaj efektem świadomego działania, „kalkulowania” – np. uczenia się tych przedmiotów, które najłatwiej „podniosą średnią” do wysokości, od której przyznawane jest stypendium. Uczniowie podejmują te wyzwania bez większego jednak wysiłku i według zasady „nic na siłę”.

Na takiej zasadzie, że ja w sumie sama też się nie ubiegałam, tylko dostałam propozycję od wychowawcy, czy

po prostu chciałabym, znaczy spróbować, czy bym chciała, żeby takie pismo poszło...

(FGI, licealiści, o okolicznościach otrzymania stypendium)

Badani licealiści słabo znają wymagania formalne, jakie muszą spełnić, żeby dostać stypendium. Przed uzyskaniem stypendium nie znają często wymaganej średniej ocen do stypendium za dobre wyniki w nauce, ani wysokości dochodów w rodzinie kwalifikującej do stypendium socjalnego. Nie są oni w stanie wymienić dokumentów, jakich potrzeba do złożenia wniosku stypendialnego, ponieważ to szkoła załatwia wszystkie formalności.

Mi się wydaje, że właśnie wychowawca spisuje te osoby, które tam są wstępnie do tego stypendium, podaje i później jak już jest rada zatwierdzająca te wyniki, no to...

Chyba to wszystko, było świadectwo i po prostu to... Szkoła ma to wszystko.

(FGI, licealiści, o formalnościach)

Innych form pomocy, np. dopłat do obiadów szkolnych, dofinansowania zakupu pomocy naukowych, czy pomocy finansowej za osiągnięcia sportowe badani uczniowie nie znali, uważając, że o wszystkim decyduje szkoła i jeśli ktoś spełnia kryteria wymagane przez regulaminy szkolne, to mu się należy stypendium. Sam uczeń nie musi nic robić.

Roszczeniowość

Panuje pewna roszczeniowość: licealiści są zdania, że stypendium im się należy – skoro np. osiągają dobre wyniki w nauce, to zadaniem szkoły jest im to stypendium przyznać.

Znaczy ja generalnie miałam dobre wyniki w nauce, więc... więc dostałam stypendium, ale ja się nigdzie nie zgłaszałam. Skoro dobrze się uczę, to czemu mam nie dostać?

(FGI, licealiści, na temat systemu otrzymywania stypendium)

Należy zaznaczyć, że uczniowie nie są aktywnymi poszukiwaczami programów stypendialnych. Może to być spowodowane brakiem świadomości o możliwościach uzyskania stypendiów, zarówno wśród młodzieży, jak i wśród rodziców. Nikt w szkole nie informuje na początku roku szkolnego o możliwościach stypendialnych; często panuje wśród rodziców przeświadczenie, że „to na pewno nie może dotyczyć właśnie mojego dziecka” i że formalności albo jest zbyt dużo, albo nie będą umieli ich wypełnić. Natomiast sami uczniowie uważają kilkudziesięciozłotowe kwoty za zbyt niskie i niemotywuujące do wyęźnionej pracy nad ich zdobywaniem – przynajmniej na początku. Stypendia traktowane są raczej jako dodatek, który, jeżeli ma jakąś wartość – to wyłączenie uznaniową. Nawet dla tych, którzy je otrzymają, ta „zdobycz” nie wymaga żadnego dodatkowego wysiłku ani starań. Spotyka się też opinie, że już sam trud włożony w uzyskanie stypendium powinien zostać nagrodzony. Raczej zniechęcające są dodatkowe formy konkursowe czy ustanawianie innych, niż średnia ocen, kryteriów, które trzeba dodatkowo spełnić.

Uczniowie są na utrzymaniu rodziców, dlatego swoje stypendia wydają na bieżące drobne wydatki i przyjemności, rozrywkę czy hobby. I tutaj upatrywać należy wspomaganie talentów i spełnienia „marzeń” w zakresie swoich zainteresowań.

Postawy studentów

Aktywność

Wśród badanych studentów spotykana jest postawa aktywna: w tej grupie panuje przekonanie o konieczności podjęcia próby otrzymania stypendium, starania się, poniesienia ryzyka odmowy. Studenci są zdecydowanie lepiej zorientowani w możliwościach uzyskania różnorodnej pomocy stypendialnej (stypendia socjalne, naukowe, specjalistyczne) – potrafią też bardziej realnie ocenić swoje możliwości. Stypendia studenckie – nawet te najniższe

– są wyższe niż uczniowskie. Dlatego studenci traktują pomoc stypendialną bardziej poważnie. Dla wielu z nich jest to forma „podpory” finansowej, umożliwiająca, przynajmniej częściowo, pokrycie wydatków na bieżące utrzymanie.

Determinacja

Studenci wykazują się dużą wiarą i cierpliwością w procesie zdobywania stypendium. Czasami poświęcają dużo czasu na pilnowanie przebiegu postępowania stypendialnego – „przypominanie się” osobom, od których zależy tempo rekrutacji, stanie w kolejkach po wszelkie dodatkowe dokumenty.

- *Zawsze jakieś dodatkowe pieniądze.*
  - *Jakaś poprawa socjalna życiowa, poprawa standardu.*
  - *Myszę, że mnie motywuje głównie wysokie chesne, no jakoś za te studia trzeba płacić, jeżeli prywatne są albo jak ktoś studiuje wieczorowo czy zaocznie.*
- (FGI, studenci, o motywacji do ubiegania się o stypendium)**

Wśród odpowiedzi, udzielanych przez badanych studentów na pytanie o motywację, pojawiały się głosy, że stypendium naukowe nadaje sens podjętym działaniom, jest „wyróżnikiem”, dzięki któremu można zaistnieć w rywalizacji o pozycję w grupie. Jego odpowiednia wysokość jest również czynnikiem motywującym do podjęcia wysiłku, by zdobyć je po raz kolejny: zamiast poszukiwania kilku niskich stypendiów, lepiej jest się bowiem postarać o jedno, wyższe. Często można spotkać opinie, że perspektywa stypendium naukowego nie motywuje do zwiększonego wysiłku przed jego otrzymaniem. Ale inaczej jest już z tzw. prestiżowym stypendium, czyli takim, które jest swego rodzaju „marką”, a jego zdobycie przysparza tytułu „Stypendysty...”. Najczęściej wiążą się z tym także kilkutygodniowe wyjazdy na zagraniczne uczelnie lub wysokie kwoty pieniężne. Stypendium takie oprócz swojego znaczenia dowartościowującego i dają-

cego poczucie należenia do elity, może być także ważnym elementem zawodowego CV; w wymiarze ekonomicznym – atrakcyjność finansowa prestiżowych stypendiów pozwala studentom przez pewien czas nie starać się o dodatkowe źródła pomocy finansowej.

Studenci dowiadują się o możliwości uzyskania stypendiów socjalnych i naukowych sami, bywa to nawet jednym z kryteriów branych przez nich pod uwagę przy wyborze uczelni. O specjalnych, „prestiżowych” czy specjalistycznych stypendiach dowiadują się już w trakcie studiów, często przypadkowo, np. od starszych kolegów z uczelni. Wydaje się jednak, że przed rozpoczęciem nauki brak wśród wielu studentów świadomości, że warto – oprócz zaliczeń – „powalczyć” o coś więcej.

Podsumowanie

■ Stypendium ma stosunkowo niskie znaczenie wśród uczącej się młodzieży – nie zawsze jest w stanie naprawdę wesprzeć tych, którzy potrzebują pomocy. Często też nie jest w pełni doceniane przez tych, którzy ją otrzymują – dotyczy to zwłaszcza uczniów szkół ponadgimnazjalnych. Z badania uczniów wynika, że jeśli ktoś zdobywa wysokie oceny w jakiejś specjalistycznej, ulubionej przez siebie dziedzinie – raczej nie liczy się z dodatkową motywacją finansową, jaką może być stypendium naukowe. Brak takiej postawy zarówno wśród samych uczniów, jak i ich rodziców. Przyczyną są w ocenie badanych zarówno dość niskie kwoty stypendiów naukowych, które miałyby taki wysiłek wynagrodzić, jak i za mała dostępność do informacji na ten temat, a także przeświadczenie o braku wpływu na otrzymanie stypendium: o wszystkim decyduje szkoła.

Inaczej jest w przypadku studentów, którzy są dobrze poinformowani o możliwości uzyskania najbardziej popularnych stypendiów: naukowych i socjalnych; mają także świadomość, że wiele zależy od ich aktywności i determinacji. Niestety, znajomość innych, niż naukowe

i socjalne, form pomocy stypendialnej dla studentów jest bardzo niska.

W swoim zamierzeniu, stypendium ma przede wszystkim wyrównać szanse młodzieży z ubogich środowisk i motywować do dalszego kształcenia się. Czy jednak otrzymanie gwarancji stypendium socjalnego motywuje absolwentów szkół średnich z biednych regionów do kontynuowania nauki? Raczej trudno mieć taką pewność.

Wysokość stypendium socjalnego nie wystarcza, by pokryć choćby część wydatków na utrzymanie, które ponosi student uczący się poza miejscem zamieszkania – zatem nie zdejmuje zeń obowiązku poszukiwania dodatkowych źródeł finansowania. Alternatywą jest podniesienie dochodów z pomocą stypendium naukowego (również niskiego) – jednak nawet najzdolniejszy absolwent szkoły średniej nie ma pewności, że uda mu się na wybranej uczelni osiągnąć tak wysokie wyniki w nauce, by otrzymać je na pewno.

Stypendia niewątpliwie są pomocne, ale czy na pewno mają wpływ na ważne decyzje życiowe młodych ludzi? Wydaje się, że stypendium, zarówno socjalne jak i naukowe, jest bardziej „miłą premią”, niż rzeczywistym motywatorem do dalszego kształcenia się, czy osiągnięcia lepszych wyników w nauce. ■

D. Organizacje pozarządowe na rynku stypendiów w Polsce

Obecny system pomocy stypendialnej z budżetu państwa opiera się na gwarantowanych niskich kwotach, które przyznawane są dużej liczbie osób. Nawet jeśli jest to kilka miliardów złotych, to wydaje się, że ta forma pomocy spełnia swoje zadanie raczej połowicznie. Liczba osób, które chcą się kształcić na najwyższym poziomie, ciągle rośnie, dlatego w szerszej perspektywie można przypuszczać, że rola stypendiów w obecnym kształcie będzie coraz bardziej marginalizowana: budżet państwa raczej nie zapewni wystarczającej pomocy wszystkim potrzebującym, a liczba chętnych do jej pobierania będzie rosła.

W tym kontekście można zauważyć, że rynek stypendialny ma nieograniczone możliwości rozwoju. I chodzi tu nie tylko o wysokość gwarantowanych kwot. Studenci są zdania, że brak jest oferty stypendiów „prestżowych”, czyli takich, które przynoszą zarówno korzyść materialną, jak i prestiż – rozumiany jako dowód ponadprzeciętności, ułatwiający zdobycie pracy (np. stypendium Prezesa Rady Ministrów). Stypendium takie przyznawane w odpowiedniej wysokości, która zdejmuje konieczność dodatkowego zarabiania, daje możliwość poświęcenia się w pełni nauce i rozwijania talentów. Takie stypendia są bardzo cenione i studenci uważają, że warto dla nich ponieść dodatkowy wysiłek.

W tej sytuacji coraz większego znaczenia zaczynają nabierać programy stypendialne oferowane przez organizacje pozarządowe.

Dokument programowy rządu pt. „Zasady Dialogu Społecznego”, przyjęty przez Radę Ministrów 22 października 2006 roku stwierdza, że *organizacje pozarządowe współpracują w wypracowywaniu i realizacji programów inicjowanych przez władze publiczne oraz uzupełniają działania administracji publicznej tam, gdzie nie jest ona w stanie samodzielnie wypełnić ważnych społecznie zadań.*

Organizacje pozarządowe

W potocznym rozumieniu organizacje pozarządowe to podmioty niezależne od administracji publicznej. Ustawa o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (Dz. U. nr 96, poz. 873) zawiera definicję organizacji pozarządowej; w jej myśl, organizacjami pozarządowymi są osoby prawne niebędące jednostkami sektora finansów publicznych i niedziałające w celu osiągnięcia zysku, utworzone na podstawie przepisów ustaw, w tym fundacje i stowarzyszenia – z wyłączeniem m.in. partii politycznych, związków zawodowych i organizacji pracodawców, samorządów zawodowych oraz fundacji, których jedynym fundatorem jest Skarb Państwa. Organizacje pozarządowe zwykle działają jako stowarzyszenia lub fundacje. Zakres i formy ich działania są bardzo różne. Najczęściej zajmują się kulturą, ekologią, prawami człowieka, działalnością socjalną i samopomocową, nauką i techniką. Inne terminy, uważane za równoznaczne z terminem „organizacja pozarządowa” to:

- organizacja non-profit, ponieważ nie działa dla zysku;
- organizacja wolontarystyczna (ochotnicza), ponieważ w większości opiera swą działalność na pracy ochotników;
- organizacja społeczna (obywatelska), ponieważ obszarem aktywności tych organizacji jest najczęściej szeroko rozumiana pomoc społeczna, ochrona zdrowia i edukacja, czyli działanie dla dobra publicznego;
- trzeci sektor, ponieważ organizacje pozarządowe nie są tożsame z administracją publiczną (I sektor), ani biznesem (II sektor).

W użyciu jest także skrót NGO, pochodzący od angielskiego terminu *non-governmental organization* – „organizacja pozarządowa”.

Stosownie do przepisów uchwalonej w dniu 24 kwietnia 2003 r. Ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (Dz. U. nr 96, poz. 873) oraz ustawy Przepisy wprowadzające ustawę o działalności pożytku

publicznego i o wolontariacie (Dz. U. nr 96, poz. 874), organizacje pozarządowe oraz inne podmioty prowadzące działalność pożytku publicznego mogą od dnia 1 stycznia 2004 roku uzyskiwać szczególny status organizacji pożytku publicznego. Ze statusem tym związane są szczególne uprawnienia, ale też obowiązki nakładane na takie organizacje. Głównym celem zapisu o organizacjach pożytku publicznego było stworzenie „elity” wśród podmiotów zaliczanych do trzeciego sektora: elity prowadzącej działalność społecznie użyteczną na rzecz ogółu społeczności, której cechą charakterystyczną jest transparentność zarówno w momencie rejestracji, jak i w całym okresie działania.

Organizacją pożytku publicznego może być organizacja pozarządowa, stowarzyszenie jednostek samorządu terytorialnego lub podmiot działający na podstawie przepisów o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego, o stosunku Państwa do innych kościołów i związków wyznaniowych oraz Ustawy o gwarancjach wolności sumienia i wyznania, jeżeli m.in.:

- prowadzi działalność na rzecz ogółu społeczności lub określonej grupy wyodrębnionej ze względu na szczególnie trudną sytuację życiową lub materialną w stosunku do społeczeństwa;
- nie prowadzi działalności gospodarczej albo prowadzi ją w rozmiarach służących realizacji celów statutowych;
- cały dochód przeznaczają na działalność pożytku publicznego;
- posiada statutowy kolegialny organ kontroli lub nadzoru, odrębny od organu zarządzającego, który mu nie podlega w zakresie wykonywania kontroli wewnętrznej lub nadzoru;
- posiada statut, w którym przewidziane są ograniczenia dotyczące wykorzystywania majątku organizacji oraz dokonywania zakupów od podmiotów związanych z członkami organizacji;
- podlega wpisowi do Krajowego Rejestru Sądowego;
- sporządza roczne sprawozdanie merytoryczne ze swojej działalności oraz podaje je do publicznej wiadomości;
- sporządza i ogłasza roczne sprawozdanie finansowe także wówczas, gdy obowiązek jego sporządzenia oraz ogłoszenia nie wynika z przepisów o rachunkowości;
- przekazuje wyżej wymienione sprawozdania Ministrowi właściwemu do spraw zabezpieczenia społecznego.

O status organizacji pożytku publicznego może się ubiegać organizacja prowadząca działalność w zakresie:

- pomocy społecznej;
- zapewnienia zorganizowanej opieki byłym żołnierzom zawodowym;
- działalności charytatywnej;
- podtrzymywania tradycji narodowej, pielęgnowania polskości oraz rozwoju świadomości narodowej, obywatelskiej i kulturowej;
- działalności na rzecz mniejszości narodowych;
- ochrony i promocji zdrowia;
- działania na rzecz osób niepełnosprawnych;
- promocji zatrudnienia i aktywizacji zawodowej;
- działalności na rzecz równych praw kobiet i mężczyzn;
- działalności wspomagającej rozwój gospodarczy;
- działalności wspomagającej rozwój społeczności lokalnych;
- nauki, edukacji, oświaty i wychowania;
- krajoznawstwa oraz wypoczynku dzieci i młodzieży;
- kultury, sztuki, ochrony dóbr kultury i tradycji;
- kultury fizycznej i sportu;
- ekologii i ochrony zwierząt oraz ochrony dziedzictwa przyrodniczego;
- porządku i bezpieczeństwa publicznego oraz przeciwdziałania patologiom społecznym;

- upowszechniania wiedzy i umiejętności na rzecz obronności państwa;
- upowszechniania i ochrony wolności i praw człowieka oraz swobód obywatelskich, a także działań wspomagających rozwój demokracji;
- ratownictwa i ochrony ludności;
- pomocy ofiarom katastrof, klęsk żywiołowych, konfliktów zbrojnych i wojen w kraju i za granicą;
- ochrony praw konsumentów;
- integracji europejskiej oraz rozwijania kontaktów i współpracy między społeczeństwami;
- promocji i organizacji wolontariatu.

W tej chwili, w całej Polsce działa ponad 5000 organizacji pożytku publicznego²³.

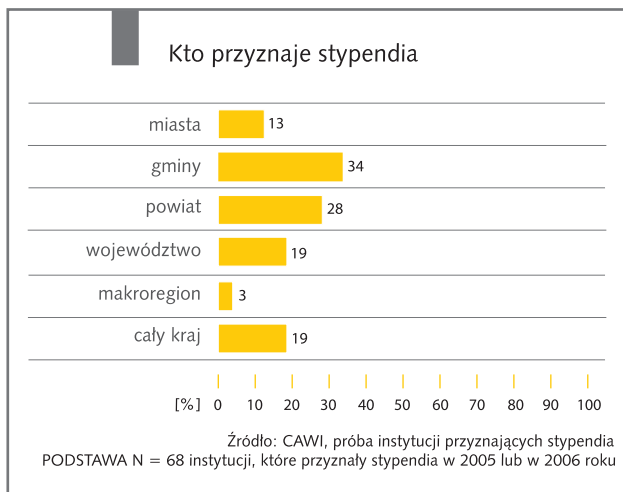
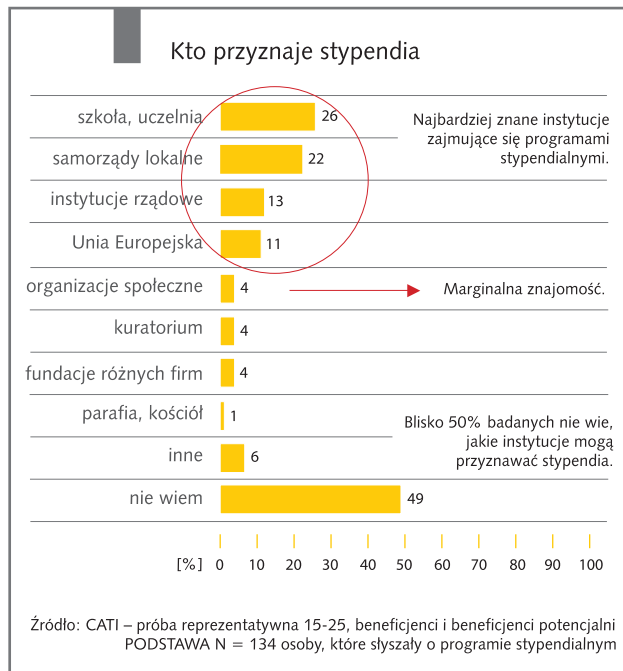
Organizacje pozarządowe jako fundatorzy stypendiów

Chociaż badanie przeprowadzone wśród młodych ludzi pokazuje, że obecnie organizacje pozarządowe nie są postrzegane jako znaczący fundatorzy, to jednak stoją one przed dużą szansą zaistnienia na rynku stypendialnym w Polsce.

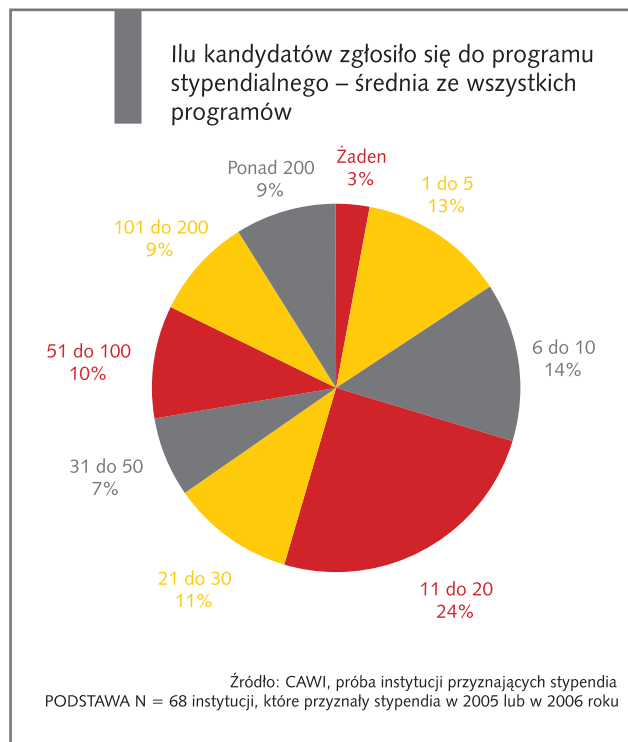
Być może dzieje się tak dlatego, że specyfiką działania tych organizacji jest aktywność lokalna, a młodzi ludzie poszukują programów stypendialnych dopiero na studiach, często poza miejscem zamieszkania – w momencie „życiowej konieczności”. Dlatego wydaje się, że jeśli organizacje pozarządowe nie dotrą z ofertą stypendialną do szkół średnich, studenci nie znajdą ich, poszukując ofert stypendialnych w trakcie nauki.

Badanie organizacji pozarządowych pokazało, że zdecydowanie są one jeszcze potencjałem nie w pełni wykorzystanym. Pomimo tego, że prowadzą swoje programy stypendialne od dłuższego czasu, do ponad połowy z nich zgłasza się zaledwie kilkunastu kandydatów. Są oczywiście również takie organizacje, do których

²³ Dane z Krajowego Rejestru Sądowego, 2.01.2006 r.

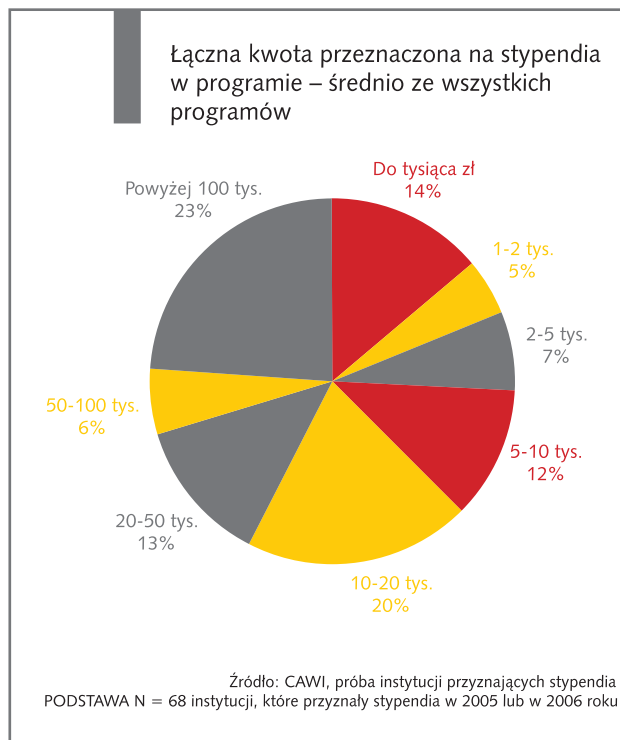
ubiega się kilkudziesięciu kandydatów – są one jednak w zdecydowanej mniejszości. Pokazuje to, że programy stypendialne organizacji pozarządowych w większości mają ograniczony zasięg promocji, co powoduje małe zainteresowanie kandydatów.

Wśród badanych organizacji, najczęściej wykorzystywanym kanałem promocji programów stypendialnych jest internet (90%). Poza tym ogłoszenia o programach stypendialnych zamieszczane są w szkołach (82%) lub prasie lokalnej (75%). W mniejszym stopniu wykorzystywane są ulotki, lokalne radio i telewizja. Prawie

¾ wszystkich programów stypendialnych badanych organizacji kierowanych było do młodzieży uczącej się, w tym nieco ponad połowa – do studentów szkół wyższych, a reszta – do uczniów szkół ponadgimnazjalnych.

Większość z organizacji funduje swoje stypendia najzdolniejszym kandydatom, ale bierze także pod uwagę ich sytuację materialną. Najczęstszymi kryteriami przyznawania stypendiów są: wyniki w nauce (87%), warunki materialne (78%), szczególne osiągnięcia (65%). Wszystkie trzy kryteria są brane pod uwagę podczas rozpatrywania wniosków o stypendia socjalne, naukowe czy artystyczne – przy czym stopień ważności danego kryterium zależy od rodzaju stypendium.

Forma pomocy stypendialnej przyznawanej przez organizacje pozarządowe to głównie pomoc finansowa. Dodatkowo jedna trzecia badanych przyznaje także pomoc rzeczową, w postaci kursów/szkoleń lub dóbr materialnych. Należy zwrócić uwagę na fakt, że Ustawodawca ograniczył możliwości organizacjom, ustalając nieopodatkowany limit wysokości ich stypendiów do 380 zł. Pomijając fakt tych ograniczeń, stypendia mają szansę poprawić sytuację młodych kandydatów na studentów, pochodzących z rejonów ubogich. W połączeniu ze stypendium socjalnym mogą one być rzeczywistym gwarantem przyzwoitych warunków życia w innym mieście, bez przymusu szukania dodatkowej pracy.

Kwoty, którymi dysponują organizacje pozarządowe, nie są małe. Prawie jedna czwarta badanych przez nas organizacji przeznaczyła na programy stypendialne powyżej 100 tys. złotych. Niewiele mniej organizacji (20%) przeznaczyło kwotę od 10-20 tysięcy złotych.

Spośród badanych instytucji, 90 % zamierza w ciągu najbliższych 3 lat nadal prowadzić programy stypendialne. Większość z tych programów (86%) będzie kontynuacją tych już istniejących, w tym 74% programów będzie samodzielną inicjatywą, a 73% zostanie przeprowadzonych we współpracy z partnerami²⁴. Połowa z planowanych programów ma już zapewnione źródło finansowania.

Przykłady programów stypendialnych

W niniejszym opracowaniu przedstawiamy wybrane przykłady tych organizacji pozarządowych, które biorą aktywny udział w tworzeniu polskiego rynku stypendialnego.

I. Ogólnokrajowe programy stypendialne

Fundacja Edukacyjna Przedsiębiorczości

Fundacja Edukacyjna Przedsiębiorczości od 14 lat wspiera sektor edukacji, poprzez realizację programów stypendialnych dla najlepszych studentów, sponsorowanie wydawnictw, organizowanie i wspieranie konferencji i konkursów, wspieranie akredytacji programów i uczelni, propagowanie aktywnych metod nauczania oraz inne inicjatywy na rzecz poprawy dostępności i jakości kształcenia polskiej młodzieży.

Celem programów realizowanych przez Fundację jest wyrównywanie szans edukacyjnych młodych Polaków w kraju oraz w skali międzynarodowej. Zorientowane są one na zwiększenie dostępności studiów dla młodzieży pochodzącej ze wsi i małych miast oraz zapewnienie polskim studentom porównywalnego poziomu wykształcenia, tak, aby mogli oni skutecznie konkurować na międzynarodowym rynku pracy.

Fundacja Edukacyjna Przedsiębiorczości posiada 14-letnie doświadczenie w prowadzeniu programów stypendialnych, w ramach których przekazała studentom prawie **28 tysięcy stypendiów**. Stypendia wspierają rozwój najlepszych studentów uczelni niepaństwowych, umożliwiają młodym ludziom ze wsi i małych miast podjęcie i kontynuowanie studiów, służą wyrównaniu szans młodzieży w konkurowaniu na polskim i międzynarodowym rynku pracy. W ramach działalności stypendialnej przyznawane są cztery rodzaje stypendiów:

- stypendia pomostowe – dotychczas przyznano 5 234 stypendystów
- stypendia w konkursie „PRYMUS” – 750 stypendystów

²⁴ Większość badanych organizacji prowadzi więcej niż jeden program stypendialny, dlatego dane nie sumują się do 100%.

- stypendia „Studiuj za granicą” – 15 stypendystów
- stypendia naukowe – 21 754 stypendystów.

Fundacja Edukacyjna Przedsiębiorczości
ul. Sterlinga 27/29, 90-212 Łódź
tel. (42) 632-59-91; (42) 631-95-58
fax. (42) 630-27-81
e-mail: fep@fep.lodz.pl

Program stypendialny Fundacji Episkopatu Polski „Dzieło Nowego Tysiąclecia”

Program polega na przyznawaniu stypendiów szczególnie uzdolnionej i jednocześnie ubogiej młodzieży gimnazjalnej z zaniedbanych terenów wiejskich. Fundacja stawia sobie za cel objęcie ucznia pomocą przez wiele lat: od gimnazjum, poprzez naukę w liceum i okres studiów, towarzysząc mu w formie pomocy stypendialnej, ale również poprzez formację.

Obecnie programem stypendialnym objętych jest ok. 1600 stypendystów w 37 diecezjach na terenie całej Polski. Wielu z nich kończy w tym roku naukę w gimnazjach i będzie ją kontynuowało w szkołach licealnych. Stypendyści pochodzą zazwyczaj z najbiedniejszych regionów Polski.

Stypendium edukacyjne obejmuje trzy pakiety:

- socjalny, w wysokości do 100 zł miesięcznie, przyznawany na pokrycie kosztów wyżywienia, wycieczek szkolnych, składek na Komitet Rodzicielski. Wysokość pakietu socjalnego stypendium jest przyznawana proporcjonalnie do potrzeb wybranej szkoły;
- rzeczowy, przyznawany raz w semestrze na pokrycie kosztów zakupów odzieży przed sezonem zimowym i letnim, w wysokości do 320 zł w semestrze zimowym oraz do 250 zł w semestrze letnim;
- naukowy, w wysokości do 150 zł miesięcznie, przyznawany na zakupy pomocy naukowych niezbędnych w procesie edukacji, a także na pokrycie kosztów uczestnictwa w kółkach naukowych, kursach języ-

kowych lub innych szkoleniach. Stypendium jest przyznawane na okres dziewięciu miesięcy trwania roku szkolnego (od 1 września do 30 czerwca) lub krótszy.

Fundacja Episkopatu Polski
„Dzieło Nowego Tysiąclecia”
Skwer Ks. Kard. Stefana Wyszyńskiego 6
01-015 Warszawa
tel. (22) 530-48-28
www.dzielo.pl

II. Programy stypendialne skierowane do społeczności lokalnych

Fundacja im. Stefana Batorego program „Równe Szanse”

Celem programu „Równe Szanse – Lokalne Programy Stypendialne” jest pomoc w tworzeniu systemu finansowania stypendiów dla młodzieży szkolnej w oparciu o zasoby i aktywność społeczności lokalnej.

Od 2000 roku Fundacja Batorego we współpracy z 38 organizacjami lokalnymi z całej Polski prowadzi program „Równe Szanse”, dzięki któremu rocznie półtora tysiąca uczniów z rodzin o niskich dochodach może kontynuować naukę w szkole średniej.

Organizacjom uczestniczącym w projekcie Fundacja Batorego oferuje szkolenia na temat zakładania i prowadzenia programów stypendialnych, zbierania funduszy i zarządzania nimi, tworzenia lokalnych koalicji, współpracy z mediami. Powstające w ten sposób lokalne fundusze stypendialne zbierają środki na stypendia dla dzieci i młodzieży ze swego terenu od lokalnego biznesu, indywidualnych darczyńców, władz samorządowych. Różnorodne formy zbiórek, takie jak festyny, aukcje, loterie, koncerty i bale charytatywne, organizowane z udziałem i pomocą lokalnych mediów, miejscowych osobistości życia publicznego i gospodarczego, angażują i aktywizują społeczność lokalną. Raz w roku każ-

da z organizacji uczestniczących w projekcie otrzymuje od Fundacji dotację na dofinansowanie programu stypendialnego, w wysokości uzależnionej od zebranej lokalnie kwoty: do każdej złotówki przekazanej przez Fundację organizacja lokalna musi dołożyć złotówkę z innych źródeł.

Stypendia przyznawane są na okres roku szkolnego, z możliwością przedłużenia na dalsze lata nauki. Wynoszą 50–250 zł, a młodzi stypendyści przeznaczają je na podręczniki, inne pomoce naukowe, opłacenie internatów, dodatkowe kursy, dojazdy do szkół, itp.

W projekcie uczestniczy obecnie 37 organizacji z 14 województw.

Program finansowany jest ze środków przekazanych przez polskich i zagranicznych darczyńców, komercyjnych i prywatnych, w tym z wpłat 1% podatku dochodowego.

Fundacja im. Stefana Batorego
 ul. Sapieżyńska 10a, 00-215 Warszawa
 tel. (22) 536-02-00
 faks (22) 536-02-00
www.batory.org.pl

Akademia Rozwoju Filantropii w Polsce program „Moje Stypendium”

„Moje Stypendium” to partnerski program Grupy METRO, Fundacji Agory i Akademii Rozwoju Filantropii w Polsce. Głównym celem programu jest wyrównywanie szans edukacyjnych oraz motywowanie uczniów i studentów do dalszego rozwoju i pracy, a także popularyzacja idei stypendiów edukacyjnych w Polsce.

W programie „Moje Stypendium” przyznawane są dotacje do programów stypendialnych prowadzonych przez Lokalne Organizacje Stypendialne (LOS), mające siedzibę w miejscowościach do 100 tys. mieszkańców. Komisja konkursowa dokonała wyboru 22 Lokalnych Organizacji Stypendialnych, którym zostały przyznane dotacje do lokalnych programów stypendialnych, o łącznej kwocie **144 100 zł**.

Zgodnie z regulaminem programu, każda LOS, która otrzymała dofinansowanie programu stypendialnego, zobowiązana jest do przekazania na program stypendialny dodatkowej kwoty z własnych środków, o wysokości równej otrzymanej dotacji. Taki system finansowania lokalnych programów stypendialnych motywuje organizacje do pozyskiwania środków na realizację programu stypendialnego w społecznościach lokalnych i dążenie do doskonalenia metod fundraisingowych.

W ramach programu „Moje Stypendium” powstanie również portal www.mojestypendium.pl, który będzie narzędziem wyszukiwania odpowiedniego stypendium dla uczniów i studentów z całej Polski. Portal jest odpowiedzią na problem uczniów z dotarciem do informacji o stypendiach, a zwłaszcza do wniosków i harmonogramów realizacji programów stypendialnych. Jednocześnie serwis www.mojestypendium.pl ma ułatwić Lokalnym Organizacjom Stypendialnym dotarcie do potencjalnych stypendystów i ułatwić informowanie o wymogach związanych z ubieganiem się o stypendium.

Akademia Rozwoju Filantropii w Polsce Program „Moje Stypendium”

ul. Marszałkowska 6/6
 00-590 Warszawa
 tel. (22) 622-01-22 w.28
annat@filantropia.org.pl
www.mojestypendium.pl

III. Lokalne programy stypendialne

Lokalne programy stypendialne prowadzone są zazwyczaj przez lokalne organizacje pozarządowe znające najlepiej potrzeby społeczności lokalnych. Aktywnie działającymi organizacjami stypendialnymi są m.in. organizacje stowarzyszone w sieci Funduszy Lokalnych, które w zakresie swojej działalności mają często kilka programów stypendialnych skierowanych do różnych grup uczniów i studentów.

Przykładem organizacji lokalnej prowadzącej kilka programów stypendialnych skierowanych do lokalnej społeczności jest Nidzicki Fundusz Lokalny. Stowarzyszenie Nidzicki Fundusz Lokalny jest dobroczynną organizacją, która zarządza funduszami dla poprawy warunków życia mieszkańców powiatu nidzickiego oraz regionu Warmii i Mazur. Stowarzyszenie jest wspierane przez przedsiębiorstwa prywatne i państwowe, instytucje samorządowe i organizacje pozarządowe krajowe i zagraniczne oraz osoby fizyczne.

Nidzicki Fundusz Lokalny prowadzi pięć programów stypendialnych skierowanych do młodych ludzi w różnym wieku i posiadających różne talenty i zainteresowania. Część programów stypendialnych, które prowadzi Fundusz Lokalny jest inicjatywą własną, pozostałe są częścią dużych ogólnopolskich programów.

Programy stypendialne Nidzickiego Funduszu Lokalnego
Stowarzyszenie Nidzicki Fundusz Lokalny jest organizacją pożytku publicznego działającą od 1999 roku. Programy stypendialne dla młodzieży z terenu powiatu nidzickiego Fundacja realizuje od 1999 roku.

- **Program stypendialny „ŻAK”** – stypendia dla absolwentów i studentów zamieszkałych na terenie powiatu nidzickiego. Dotychczas Fundusz przyznał stypendia **125 osobom** na kwotę **238 200 zł**.
- **Program stypendialny „PRYMUS”** – stypendia dla uczniów szkół średnich. Dotychczas Fundusz przyznał stypendia **195 uczniom** na kwotę **210 500 zł**.
- **Stypendia pomostowe** – pomoc finansowa dla absolwentów szkół średnich w podjęciu decyzji o studiach wyższych. Dotychczas przyznano **54 stypendia** na kwotę **54 000 zł**. Program współfinansowany jest w 70% przez Fundację Edukacyjną Przedsiębiorczości w Łodzi.
- **Stypendia „AGRAFKA”** – stypendia dla młodzieży (przede wszystkim gimnazjalnej i licealnej) wybitnie utalentowanej w dziedzinach humanistycznych, ścisłych i artystycznych, z terenu powiatu nidzickiego.

Dotychczas NFL przyznał **17 stypendiów** na łączną kwotę **24 000 zł**.

- **Stypendia „AGRAFKA MUZYCZNA”** – „Otwarta Filharmonia Agrafki Muzycznej”, to program stypendialny Fundacji J&S Pro Bono Poloniae. W ramach programu NFL współpracuje ze szkołami muzycznymi I i II stopnia z Mławy i Ostrołęki. Dotychczas zostało przyznanych **5 stypendiów** na kwotę **10 500 zł**.

Stowarzyszenie Nidzicki Fundusz Lokalny
ul. Rzemieślnicza 3, 13-100 Nidzica
tel. (89) 625-36-51
funduszlokalny@funduszlokalny.nidzica.pl

IV. Stypendia indywidualne

Stypendia Fundacji Tygodnika „Polityka”
Stypendia Fundacji Tygodnika „Polityka” przyznawane są od roku 2001 w ramach akcji „Zostańcie z nami”, prowadzonej pod patronatem redakcji tygodnika „Polityka”. Program zapoczątkowany został na łamach „Polityki” raportem „Desperados czyli z życia młodego naukowca” (nr 10/2001).

Celem akcji „Zostańcie z nami!” jest fundowanie stypendiów najzdolniejszym młodym uczonym, których „Polityka” chce zatrzymać na polskich uczelniach, by mogli tu właśnie, a nie w zagranicznych placówkach, rozwijać swoje pasje badawcze i dydaktyczne.

Przez 6 lat akcja zyskała wiernych partnerów – profesorów różnych dziedzin nauki, oceniających wnioski wpływające od kandydatów (m.in. rektor UW prof. Katarzynę Chałasińską-Macukow, prof. Michała Kleibera – b. ministra nauki i informatyzacji, obecnie doradcę Prezydenta RP ds. nauki), a także firmy i fundacje, które zasilają fundusz stypendialny.

W roku 2006 stypendia są wręczane po raz szósty i jest ich 18. W sumie w latach 2001-2006 wręczono już 122 portfele po 25 tys. zł (co daje w sumie 3 mln 50 tys. zł).

Podczas tegorocznej edycji po raz pierwszy jedno ze stypendiów prawie w całości pochodzi z wpłat 1% podatku dochodowego czytelników na konto Fundacji Tygodnika „Polityka”.

Dział promocji tygodnika „Polityka”

tel. (22) 451-62-02

kom. 695 50-00-42

d.nowak@polityka.com.pl

V. Stypendia samorządowe

Stypendia m.st. Warszawy im. Jana Pawła II

Program stypendialny m.st. Warszawy im. Jana Pawła II jest skierowany do uczniów szkół podstawowych, gimnazjów, liceów oraz studentów uczących się w Warszawie, którzy mimo trudnych warunków materialnych, rodzinnych lub zdrowotnych, osiągają dobre wyniki w nauce. Stypendia przyznawane są także osobom, chcącym uczyć się lub studiować za granicą, w miastach, z którymi współpracuje m.st. Warszawa.

Wniosek stypendialny powinien zostać złożony przez dyrektora szkoły, rektora szkoły wyższej, osobę prawną lub inną jednostkę organizacyjną działającą na podstawie przepisów o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej, o stosunku Państwa do innych kościołów i związków wyznaniowych oraz o gwarancjach wolności sumienia i wyznania. Z wnioskiem mogą również wystąpić fundacje, stowarzyszenia i inne podmioty wspierające lub rozpowszechniające działania edukacyjne wśród uczniów i studentów, rodzice, opiekunowie prawni lub faktyczni uczniów, a także pełnoletni uczniowie i studenci oraz każdy, któremu znana jest sytuacja ucznia lub studenta, uzasadniająca ubieganie się o stypendium.

Osoby ubiegające się o stypendium muszą spełnić kryteria znajdujące się w regulaminie programu. Kryteria wyboru stypendystów są zależne od rodzaju szkoły, do

której uczęszcza potencjalny stypendysta, tzn. są inne dla uczniów, maturzystów, studentów oraz doktorantów.

Informacja finansowa o stypendiach m.st. Warszawy im. Jana Pawła II:

1. Budżet stypendialny w 2005 roku (wrzesień-grudzień)
– **799 400 zł**
2. Budżet stypendialny na rok 2006
– **3 024 000 zł**
3. Liczba złożonych wniosków w 2005 roku
– ok. **1200**
4. Liczba przyznanych stypendiów na rok 2005/2006
– **512**
5. Liczba złożonych wniosków w 2006 roku
– ok. **1100**
6. Liczba przyznanych stypendiów dla uczniów w 2006 roku – **314**
7. Prognozowana liczba stypendiów, które będą przyznane dla studentów i doktorantów w 2006 roku
– **250**

Szczegółowe informacje o możliwości ubiegania się o stypendium im. Jana Pawła II dostępne są na stronie www.stypendiajp2.pl.

Centrum Myśli Jana Pawła II
ul. Foksal 11,00-372 Warszawa
tel. (22) 826-42-22
stypendiajp2@stypendiajp2.pl

Gołdapski Fundusz Stypendialny

Gołdapski Fundusz Stypendialny jest pomysłem Fundacji Rozwoju Regionu Gołdap. Tworzą go Fundacja Rozwoju Regionu Gołdap razem z Gołdapskim Funduszem Lokalnym.

Bardzo ważnym, spektakularnym oraz wyjątkowym w skali ogólnopolskiej elementem GFS stało się organizowanie od kilku lat w Gołdapi Charytatywnego Koncertu Świąteczno-Noworocznego, z którego dochody przeznaczone

czane są na Fundusz. Koncert stał się najpopularniejszą imprezą powiatu, zawierającą także aspekt integracyjny. Od sześciu lat, jako artyści amatorzy, uczestniczą w nim władze samorządowe, księża, młodzież, funkcjonariusze policji, a także zaproszeni goście spoza Gołdapi. A więc partnerem i sponsorem GFS jest także gołdapskie społeczeństwo. Mimo to środki pozyskiwane na GFS pochodzą głównie od większych firm i organizacji, także spoza Gołdapi. Oprócz FRRG ważną część środków GFS zabezpiecza Gołdapski Samorząd Gminny oraz Gołdapski Fundusz Lokalny. Organizatorzy Gołdapskiego Funduszu Stypendialnego starają się, by stypendyści udzielali się społecznie, dlatego wielu z nich działa w Gołdapi jako wolontariusze.

Celem GFS jest finansowa pomoc osobom zamieszkałym na terenie gmin: Banie Mazurskie, Dubeninki i Gołdap, w celu poprawy warunków nauczania młodzieży, przede wszystkim ze środowisk popegeerowskich.

Pomoc w formie stypendiów skierowana jest do uczniów dziennych szkół średnich, którzy mają trudności z warunkami do nauki, posiadających jednocześnie określone zdolności i dobre wyniki w nauce, spełniających warunki w zakresie dochodów w rodzinie (zgodnie z regulaminem). Średnia wysokość stypendiów w danym roku szkolnym określona zostaje w Regulaminie Funduszu Stypendialnego.

Gołdapski Fundusz Stypendialny
pl. Zwycięstwa 16, 19-500 Gołdap
tel./faks: (87) 615-20-90
poczta@frrg.pl

Podsumowanie

■ Organizacje pozarządowe posiadają programy i środki finansowe, które mogą wpłynąć na rozwój polskiego rynku stypendiów. Mają również szansę wykreowania nowej jakości na rynku stypendiów. Można powiedzieć, że w tej chwili organizacje te nie istnieją w powszechnej świadomości uczniów i studentów jako ważny partner w zdobywaniu wykształcenia, czy szerzej – przyszłej pozycji zawodowej. W obecnej sytuacji budżetu państwa, organizacje pozarządowe mogą nie tylko uzupełniać ofertę pomocy finansowej, ale przede wszystkim – rozwijać rynek stypendialny w stronę budowania swoistego prestiżu stypendiów. Mają szansę, by w świadomości uczniów i studentów zamienić popularne „pobieranie stypendium” na „bycie stypendystą”. Jest to kierunek bardzo atrakcyjny i pożądany, zwłaszcza przez starszych beneficjentów. Budowanie nowej jakości na rynku stypendialnym na bazie już upowszechnionej pomocy stypendialnej państwa wydaje się obecnie jak najbardziej możliwe i pożądane. ■

V. Wnioski

- 1** Zapotrzebowanie na pomoc stypendialną w Polsce rośnie – Polacy poznali wartość wykształcenia. Coraz więcej młodych osób w całym kraju kształci się i chce kontynuować naukę. Największy przyrost wykształcenia obserwujemy wśród mieszkańców małych miejscowości i wsi. Pomoc stypendialna jest niezbędnym warunkiem do podnoszenia poziomu wykształcenia młodzieży z tych regionów i ich aktywizacji.
- 2** Wartość stypendiów, które są przeznaczane wyłącznie na potrzeby polskich uczniów i studentów, sięga kilku miliardów złotych rocznie. Oferta dostępna na rynku stypendialnym w Polsce jest bardzo szeroka i zróżnicowana. Duże rozdrobnienie rynku (ilość przyznawanych stypendiów) powoduje jednak, że do przeciętnego stypendysty trafia niewielka kwota, od kilkudziesięciu do kilkuset złotych. Ze względu na stosunkowo niskie kwoty, stypendium traci na swoim znaczeniu – nie zawsze jest w stanie naprawdę wesprzeć tych, którzy potrzebują pomocy.
- 3** Informacje o możliwości pozyskania stypendium mogłyby być lepiej rozpowszechniane. Internet, wskazany przez badane organizacje pozarządowe jako główne źródło informacji o swoich programach stypendialnych, nie jest dostępny dla wszystkich – zwłaszcza dla młodzieży na wsi i w małych miastach. Również młodzież w miastach wskazuje głównie na instytucje państwowe, jako na fundatorów stypendiów. Oznacza to, że oferta organizacji pozarządowych nie jest jej dobrze znana.
- 4** Promocję programów stypendialnych dla uczniów powinno się zacząć od rodziców (dotyczy to młodzieży szkół ponadgimnazjalnych). Często nie wiedzą oni o możliwościach pozyskiwania stypendiów dla swoich dzieci (formalności wypełnia szkoła, nie informując rodziców o takiej możliwości przed, a dopiero po kwalifikacji dziecka do pomocy stypendialnej). Dodatkową przeszkodą jest świadomość rodziców, że wszelkie stypendia („gdzieś słyszeli, że są”) nie mogą przecież dotyczyć ich dziecka.
- 5** Formy stypendiów powinny być zróżnicowane zarówno ze względu na potencjalnych beneficjentów (uczniowie, studenci), jak i sytuację materialną przyszłego stypendysty. Dla ucznia stypendia mogłyby być jednorazowe i wyższe, dla studenta regularne (miesięczne) i niższe.
- 6** Warto rozważyć inne formy stypendialne, niż socjalno-naukowe (choć te są najbardziej popularne i znane); dla uczniów atrakcyjna jest pomoc rzeczowa dająca są możliwości rozwijania swoich zainteresowań, np. komputer, specjalistyczne oprogramowanie, itp. Dla studentów natomiast można rozpatrzyć np. fundowanie stażów w firmach lub kilkutygodniowych stypendiów na uczelniach zagranicznych – ważnych ze względu na przyszłą pracę.
- 7** Organizacje pozarządowe ze względu na duże możliwości finansowo-organizacyjne stoją przed szansą – ale też wyzwaniem – zmiany oblicza polskich programów stypendialnych. Chociaż w tej chwili są one stosunkowo mało znane, to posiadają duży potencjał do zmiany postaw polskich uczniów i studentów wobec programów stypendialnych. Organizacje pozarządowe mają szansę, by w świadomości uczniów i studentów zamienić „pobieranie stypendium” na „bycie stypendystą”. Warto np. nawiązać współpracę organizacji ze szkołami i uczelniami – to także możliwość wyjścia naprzeciw oczekiwaniom młodzieży i wykreowanie nowej wartości w swojej ofercie.

O instytucie

Instytut Obsidian powstał w 2005 roku, w ramach współpracy SMG/KRC z Instytutem Socjologii Uniwersytetu Warszawskiego. Obecnie Obsidian jest platformą rozwoju i doskonalenia umiejętności badawczych młodych uczonych i badaczy, miejscem integracji różnych dyscyplin nauk społecznych, a także ośrodkiem pozyskiwania i realizacji grantów i programów badawczych.

Celem Obsidianu jest:

- wspieranie rozwoju naukowego i doskonalenia umiejętności praktycznych młodych naukowców
- integracja środowisk naukowych oraz środowisk praktyków wokół projektów i programów badawczych
- wspieranie wkładu środowisk akademickich w kształtowanie dobrych praktyk społecznych
- ożywienie debaty na tematy społeczne, poprzez innowacyjne idee i zintegrowane programy badawcze
- wspieranie uczestnictwa obywateli w życiu publicznym, poprzez szerokie udostępnianie wiedzy o społeczeństwie i podniesienie poziomu rozumienia zjawisk społecznych.

Instytut realizuje powyższe cele poprzez projektowane autorsko badania społeczno-polityczne, ekspertyzy społeczne, prowadzenie projektów ewaluacyjnych. Założycielem i dyrektorem programowym Instytutu Obsidian jest dr Anna Giza-Poleszczuk.

Instytut Obsidian

ul. Nowoursynowska 154a, 02-797 Warszawa

tel. (22) 545-20-32

www.obsidian.pl

moje
stypendium

www.mojestypendium.pl

AKADEMIA ROZWOJU
FILANTROPII W POLSCE
Academy for the Development of Philanthropy in Poland

METRO Group
makro real- MediaMarkt SATURN

FUNDACJA
AGORY
